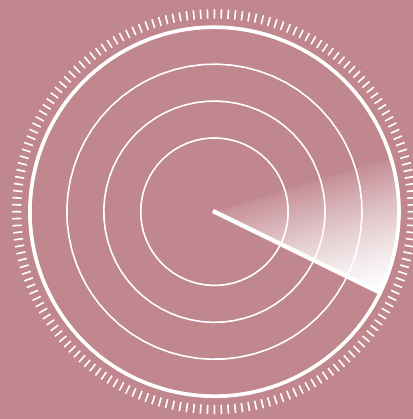
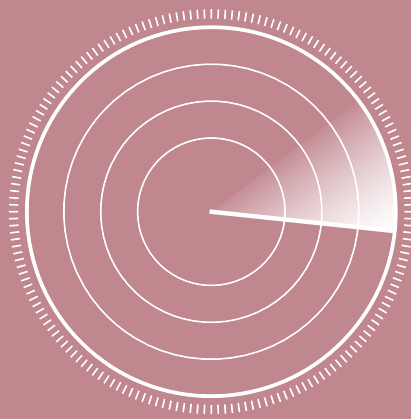
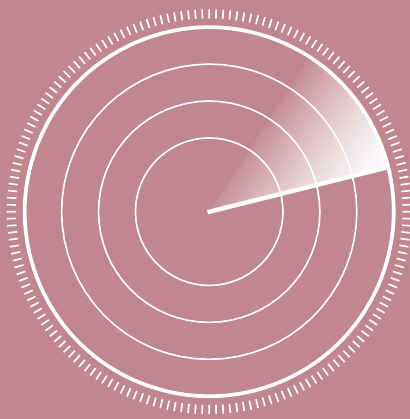
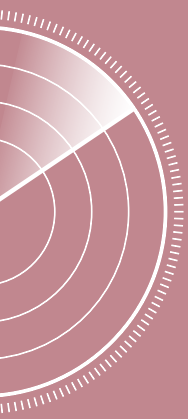

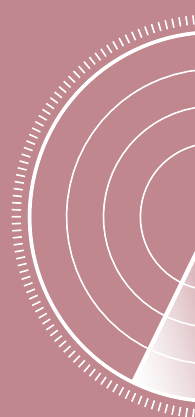
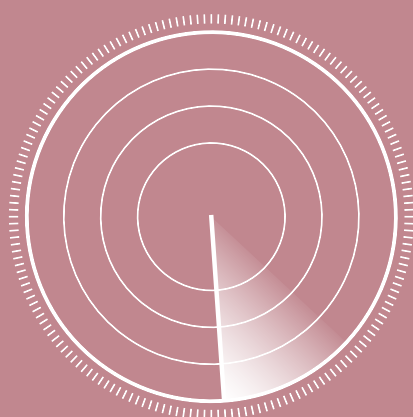
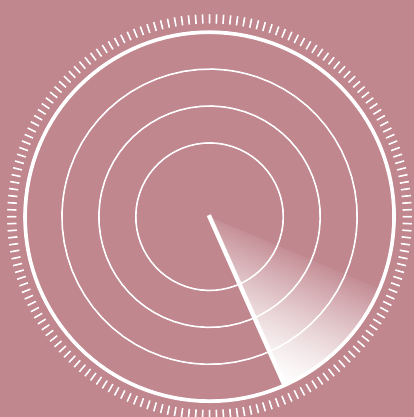
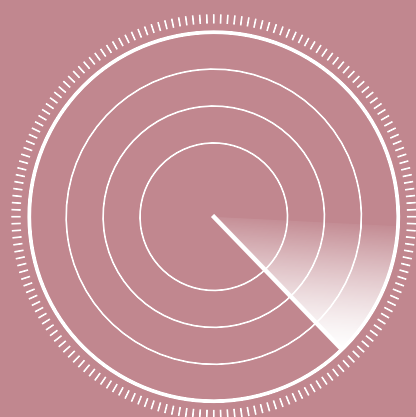
Etikkrådet

for Statens pensjonsfond utland

Årsmelding 2019

**Etikkrådet gir råd til Norges Bank
om observasjon og utelukkelse av selskaper
fra Statens pensjonsfond utland.**

etikkradet.no

Innhold

Lederens forord	6
Medlemmer av Etikkrådet og sekretariatet	8
Etikkrådets virksomhet	9
Etikkrådets arbeid under menneskerettighetskriteriet	16
Etikkrådets arbeid under miljø- og klimakriteriene	19
Tap av biologisk mangfold	22
Etikkrådets arbeid under korrupsjonskriteriet	25
Effekter av Etikkrådets arbeid på selskapers atferd	28
Liste over utelukkede selskaper per 31. desember 2019	32
Liste over selskaper under observasjon	33
Anbefalinger om observasjon og utelukkelse	34
Sammendrag av tilrådninger offentliggjort i 2019	36
• Texwinca Holdings Ltd	36
• Halcyon Agri Corp Ltd	36
• General Dynamics Corp	37
• Walmart Inc og Wal-Mart de Mexico SAB de CV	37
• Rio Tinto Plc og Rio Tinto Ltd	38
• Grupo Carso SAB de CV	38
• Nutrien Ltd	38
• G4S PLC	38
• Petroleo Brasileiro SA	39
Oversikt over observasjonsbrev	40
Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU	42

Lederens forord

I 2019 har Etikkrådets arbeid resultert i flere banebrytende tilrådninger, både om utelukkelse av nye selskaper og opphevelse av tidligere utelukkelse. Etikkrådets oppgave er først og fremst å identifisere selskaper i SPU som forårsaker eller medvirker til grove normbrudd med tanke på å tilrå utelukkelse fra fondet. Erfaringene viser at Etikkrådets arbeid i noen tilfeller også påvirker selskaper i positiv retning og fører til konkrete forbedringer på bakken.

Som følge av Etikkrådets mangeårige kartlegging av tekstilsektoren ble et selskap satt til observasjon i 2018 på grunnlag av en systematisk praksis av seksuell trakassering av kvinnelige ansatte. Etikkrådets undersøkelser ble i 2019 brukt som grunnlag for en avtale mellom selskapet, kunder, en fagforening og en kvinneorganisasjon om etablering av et omfattende system som skal fange opp og redusere risiko for seksuell trakassering og kjønnsbasert vold. Saken illustrerer hvordan Etikkrådets arbeid for å avdekke praksis som kommer inn under retningslinjene, også kan føre til forbedringer som i sin tur kan gjøre at selskapet ikke blir utelukket fra fondet.

Tvangsarbeid fanger i dag mellom 26 og 45 millioner mennesker og er et fokusområde for Etikkrådet. Mange migrantarbeidere i Gulfstatene er sårbare for å bli satt i en slik situasjon. Ofte er det ikke selskaper i SPU som selv rekrutterer arbeidere i disse landene. De baserer seg på rekrutterings-selskaper som tar betalt fra arbeiderne og villeder dem om lønn og andre arbeidsbetingelser. Etikkrådets undersøkelser gjennom flere år avdekket at ansatte hos et selskap i fondet hadde betalt flere månedslønner for å få jobb. De fikk heller ikke den lønnen de hadde blitt lovet. Når de i tillegg ikke kunne bytte jobb uten samtykke fra arbeidsgiver, ble arbeiderne satt i en situasjon som grenser til tvangsarbeid. Etikkrådet håper at vårt arbeid med denne saken kan bidra til at selskaper og deres investorer og kunder får et mer bevisst forhold til hvilke systemer de må ha på plass, for å sikre seg at de ikke medvirker til moderne slaveri. Slik kan vi også bidra til at andre selskaper i fondet endrer praksis på området og dermed bedrer forholdene for arbeiderne.

Orwells bok «1984» er en science fiction-roman om en dystopisk fremtid. Bokens tema har dessverre økende relevans i vår samtid, og minner etterhvert mer om science enn fiction. Teknologitvillingen går fremover med stor fart, og gjør seg nå gjeldende på alle områder, fra overvåking av befolkningsgrupper til autonome våpen. Etikkrådet gjør sitt beste for å være oppmerksom på alle nye bruksområder og handlinger som kan komme inn under de etiske retningslinjene.

I løpet av året har vi utvidet det gode samarbeidet med Norges Bank. Gjensidig utveksling av informasjon om selskaper og arbeidet med dem har gjort at vi kan ivareta vårt mandat på en enda bedre måte. Vi tror at samarbeidet med banken fortsatt har et uutnyttet potensial.

Både rådet og sekretariatet er godt representert i utvalget regjeringen har oppnevnt for å vurdere retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. Vi er glade for at utfordrende spørsmål rundt manglende informasjonstilgang i visse land og risiko for menneskerettighetsbrudd i forbindelse med ny teknologi er en del av utvalgets mandat. Begge forholdene ble belyst av Etikkrådet i et brev til Finansdepartementet fra 2018. Én ting er imidlertid å reise slike vanskelige spørsmål – det er noen ganske annet, og mer utfordrende, å finne de gode svarene.

Selve rammeverket og de etisk motiverte retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU er politisk bestemt, men operasjonaliseringen av rammeverket gjennom Norges Banks og Etikkrådets skjønnsutøvelse er ikke et politisk virkemiddel. Retningslinjer gis på et overordnet nivå, mens skjønnet i enkeltsaker overlates til Etikkrådet og Norges Bank. Det mangler ikke på ansvarlige og etiske fond i verden, men det er få som operer slik Etikkrådet gjør. Det finnes derfor ikke ferdige oppskrifter som på en enkel måte kan løse de mer utfordrende delene av Etikkrådets arbeid. Rådet lener seg i sitt virke på normutviklingen som har foregått internasjonalt gjennom blant annet FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og Principles for Responsible Investment. Likevel er det de etiske retningslinjene knesatt av fondets eiere – det norske folk – som rådet er satt til å ivareta, og som er rammene for Etikkrådets arbeid.

Johan H. Andresen
Leder for Etikkrådet

Medlemmer av Etikkrådet og sekretariatet

Etikkrådet

Johan H. Andresen (Etikkrådets leder)

Andresen har en MBA fra Rotterdam School of Management, Erasmus University. Han eier og er styreleder i Ferd, etter å ha vært konsernsjef i 14 år. Tidligere har han vært Product Manager i International Paper Co i USA og partner i Tiedemannsgruppen. Han har styreverv i SEB – Skandinaviske Enskilda Banken, NMI – Nordic Microfinance Initiative, og Junior Achievement Europe. Andresen representerer rådet i utvalget som gjennomgår de etiske retningslinjene.

Hans Chr. Bugge (Etikkrådets nestleder)

Bugge er dr. juris med doktorgrad fra Universitetet i Paris II og en doktorgrad fra Universitetet i Oslo. Han er nå professor emeritus ved Institutt for offentlig rett samme sted. Bugge arbeider med nasjonal og internasjonal miljørett. Tidligere har han vært embetsmann i Miljøverndepartementet og Finansdepartementet, direktør for Statens forurensningstilsyn, generalsekretær i Redd Barna og statssekretær i Departementet for utviklingshjelp. Han har skrevet flere bøker og hatt en rekke offentlige verv knyttet til miljø og bærekraftig utvikling.

Cecilie Hellestveit

Hellestveit er jurist med doktorgrad i humanitærrett, og med internasjonale menneskerettigheter, internasjonal rett og selskapsrett som spesialfag og Cand. M. Philol. med hovedfagsstudier i midt-østenkunnskap og arabisk. Hun har bakgrunn fra forskningsinstitusjoner som PRIO, SMR, NUPI, IKOS og ILPI. Hellestveit har også vært tilknyttet Atlantic Council i Washington DC. Hun er for tiden tilknyttet Folkerettsinstituttet. Hellestveit har hatt styreverv i Flyktningrådet, UNE og vært medlem av komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk i Helse Sør-Øst. Hun har også vært utenrikspolitisk kommentator, blant annet med spalter i Morgenbladet og Dagens Næringsliv. Hellestveit sitter i utvalget som gjennomgår de etiske retningslinjene.

Trude Myklebust

Myklebust er jurist og har en MSc fra University of Oxford. Hun er nå stipendiat ved Institutt for privatrett ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo. Myklebust har lang erfaring fra Finansdepartementet, hvor hun blant annet har arbeidet med etiske retningslinjer og ansvarlig forvaltning av Statens pensjonsfond. Myklebust har arbeidet som dommerfullmektig og som seniorrådgiver for direktøren i Høyesterett, og hun har skrevet en lærebok i finansmarkedsrett.

Brit Kristin Sæbø Rugland

Rugland har en Master of Management fra Handelshøyskolen BI. Hun er daglig leder i Rugland Investering AS, Stavanger Investering Eiendom AS og Rugland Finans AS. Rugland har vært hovedstyremedlem i Norges Bank fra 2004 til 2013, styremedlem i Storebrand ASA fra 1995 til 2002 og Stavanger Aftenblad fra 2002 til 2010 samt styreleder i Gassco AS fra 2001 til 2011 og i Rogaland teater fra 2006 til 2016. Rugland er for tiden styremedlem i Norfund, styreleder i KBN-Kommunalbanken AS og styreleder i Figgjo AS

Sekretariatet

Etikkrådet har et sekretariat som utreder og forbereder saker for rådet. Sekretariatet har følgende ansatte:

- Eli Lund, sekretariatsleder (Siviløkonom)
- Magnus Bain (Master i rettsvitenskap)
- Lone Fedders Dybdal (MPhil.)
- Kjell Kristian Dørum (Cand. polit.)
- Erik Forberg (Cand. scient.)
- Hilde Jervan (Cand. agric.)
- Aslak Skancke (Siv. ing.)
- Ingrid Thorsnes (Master i rettsvitenskap)

Etikkrådets virksomhet

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland er et uavhengig råd som gir anbefalinger til Norges Bank om å utelukke selskaper fra Statens pensjonsfond utland eller sette selskaper til observasjon på grunnlag av retningslinjer fastsatt av Finansdepartementet. Retningslinjene har både produktbaserte utelukkelseskriterier som for eksempel produksjon av tobakk, kull og noen våpentyper og atferdsbaserte utelukkelseskriterier som for eksempel korrupsjon, menneskerettighetsbrudd, miljøskade og uakseptable utslipp av klimagasser. Terskelen for utelukkelse skal være høy, og selskaper kan bare utelukkes hvis de i fremtiden vil representere en uakseptabel etisk risiko for fondet. Alle Etikkrådets anbefalinger offentliggjøres på rådets nettside så snart Norges Bank har offentliggjort sin beslutning.

Etikkrådet følger løpende med på om selskaper i fondet har virksomhet som kommer inn under retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU, og arbeider parallelt med mange saker og problemstillinger.

For produktkriteriene kartlegger et konsulentfirma selskaper som har virksomhet som kan være i strid med kriteriene. Rådet mottar en rapport om dette hvert kvartal. Rapporten inkluderer relevant ny informasjon om selskaper som allerede er utelukket fra fondet. Rådet følger i tillegg med på informasjon fra andre kilder og foretar løpende undersøkelser av aktuelle selskaper.

For atferdskriteriene identifiseres selskaper gjennom porteføljeovervåkning, eksterne henvendelser og systematiske gjennomganger av områder med høy etisk risiko. Et konsulentfirma søker daglig i mange nyhetskilder på flere språk etter oppslag om selskaper i porteføljen. Rådet får rapporter fra konsulenten annenhver måned. I tillegg abonnerer rådet på en rekke nyhetsbrev som har informasjon om påståtte normbrudd som kan knyttes til selskaper i fondet. Rådet mottar også henvendelser fra organisasjoner eller enkeltpersoner med oppfordring om å vurdere saker. Disse kan komme direkte til rådet eller være

videresendt fra Norges Bank. I utvalget av saker for nærmere undersøkelser legger rådet vekt på normbruddets grovhet og omfang, konsekvensene av normbruddet, om selskapet forårsaket eller medvirket til normbruddet, selskapets tiltak for å forebygge eller bøte på skader og risiko for tilsvarende hendelser i fremtiden.

Mer systematiske gjennomganger av områder med høy etisk risiko følger ofte en langsiktig plan. Når Etikkrådet har valgt ut et område, følger rådet dette over flere år. Rådet har for eksempel arbeidet med migrantarbeidere i Gulf-landene siden 2015 og avskoging og tap av biologisk mangfold siden 2010.

Etikkrådet innhenter informasjon fra blant annet forskningsmiljøer og internasjonale, regionale og nasjonale organisasjoner og setter i mange tilfeller ut konsulentoppdrag for å undersøke indikasjoner på normbrudd som dekkes av retningslinjene. Selskapene i porteføljen er også selv viktige informasjonskilder. Det er ofte inngående dialog med selskapene i løpet av vurderingsprosessen.

Tabell 1: Etikkrådets virksomhet i 2017–2019

År	2017	2018	2019
Aksjeselskaper i SPU ved årets slutt (ca.)	9100	9150	9200
Utelukkede selskaper etter tilrådning fra Etikkrådet ved utgangen av året	64	70	65 ¹
Selskaper på observasjonsliste etter tilrådning fra Etikkrådet	6	8	7
Selskaper som Etikkrådet har avgitt tilrådninger om i løpet av året	12	10	17
Selskaper som er utelukket i løpet av året etter tilrådning fra Etikkrådet	1	11	3
Selskaper som er satt til observasjon i løpet av året	4	2	0
Observasjoner som er avsluttet i løpet av året	0	0	1
Utelukkelse som er opphevet i løpet av året	1	2	7
Selskaper som rådet har vært i kontakt med	62	34	50
Selskaper som rådet har møtt	12	22	14
Saker som er tatt opp til vurdering i løpet av året ²		78	100
Saker som ble avsluttet i løpet av året		98	87
Selskaper under arbeid i løpet av året	149	189	180
Antall rådsmøter	10	11	9
Ansatte i sekretariatet	8	8	8
Budsjett (mill.)	18,1	18,5	18,7

Tabellen oppsummerer omfanget av Etikkrådets undersøkelser av selskaper i 2019 sammenliknet med 2018 og 2017. Utelukkelse Norges Bank har besluttet uten tilrådning fra Etikkrådet under kullkriteriet, er ikke inkludert i tabellen.

¹ Vedanta Resources Plc er tatt av børs og står derfor ikke på listen lenger.

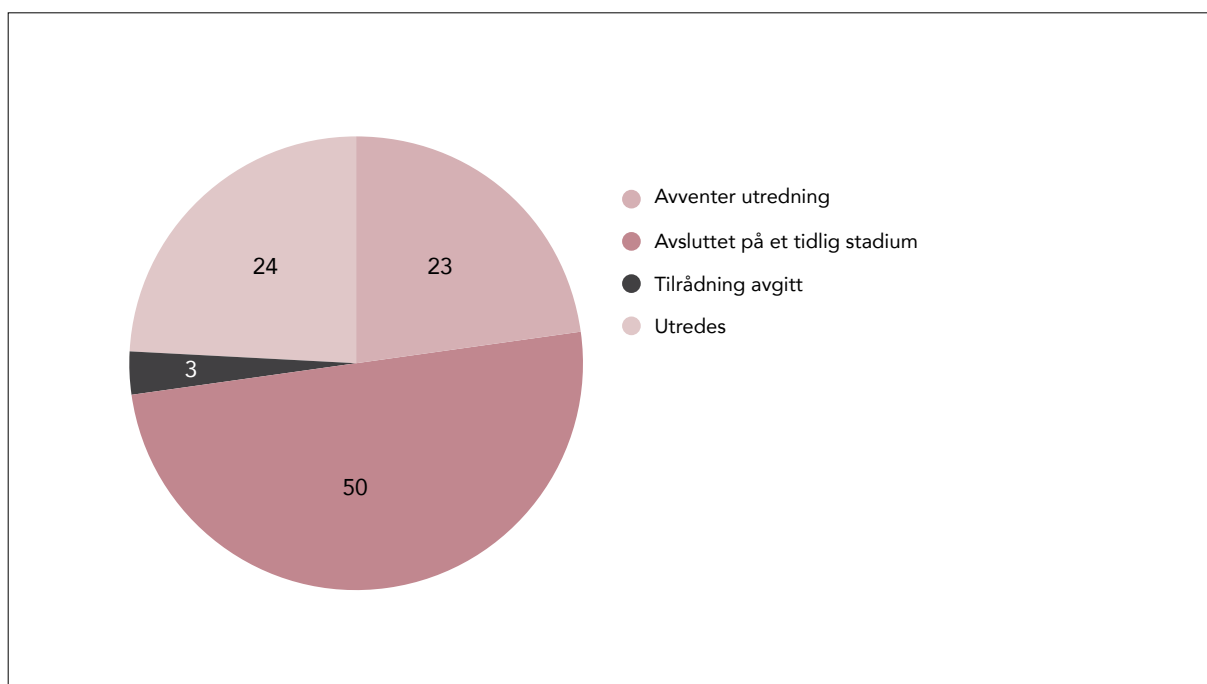
² Tall fra 2017 er ikke sammenlignbare på saksnivå.

Oversikt over Etikkrådets virksomhet i 2019

I 2019 anbefalte Etikkrådet å utelukke seks selskaper, å oppheve utelukkelsen av seks selskaper og å avslutte observasjonen av ett selskap. Det har i tillegg blitt avgitt fire oppdaterte tilrådninger om utelukkelse under klimakriteriet som erstatter de opprinnelige fra 2017. Norges Bank offentliggjorde på grunnlag av Etikkrådets tilrådninger fra 2018 og 2019 at tre selskaper var utelukket, at utelukkelsen av syv selskaper var opphevet, samt at observasjonen av ett selskap var avsluttet.

Per 31. desember 2019 var 65 selskaper utelukket fra fondet, mens syv sto til observasjon på grunnlag av tilrådninger fra Etikkrådet. I tillegg kommer 69 selskaper som Norges Bank har utelukket på eget initiativ under kullkriteriet og 14 selskaper som Norges Bank har satt til observasjon under samme kriterium.

Figur 1: Hvordan gikk det med de 100 sakene som ble tatt opp til vurdering i 2019?

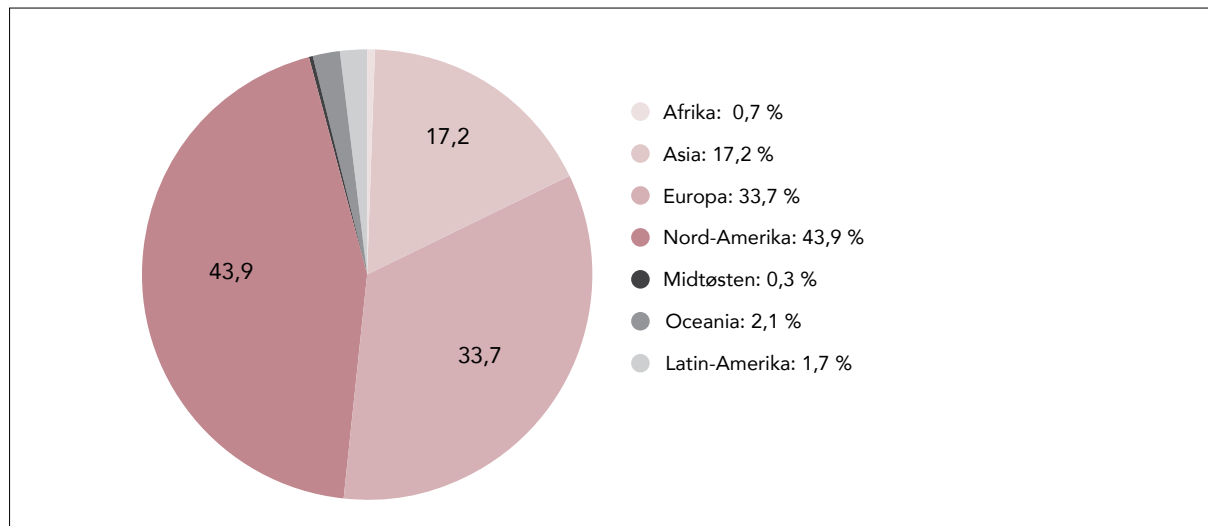

Figuren viser status for de 100 nye sakene Etikkrådet tok opp til vurdering i 2019.

Av de rundt 200 sakene som Etikkrådet hadde til vurdering i løpet av 2019, ble omtrent halvparten av sakene fanget opp i løpet av året. 50 av de nye sakene ble avsluttet på et tidlig stadium, mens det for tre av sakene ble avgitt tilrådning allerede samme år. 24 av de nye sakene utredes fortsatt, mens 23 av sakene ennå ikke har vært gjenstand for en fullstendig innledende vurdering. Forurensing fra antibiotikaproduksjon og utilbørlig overvåking er to av temaene fra de nye sakene.

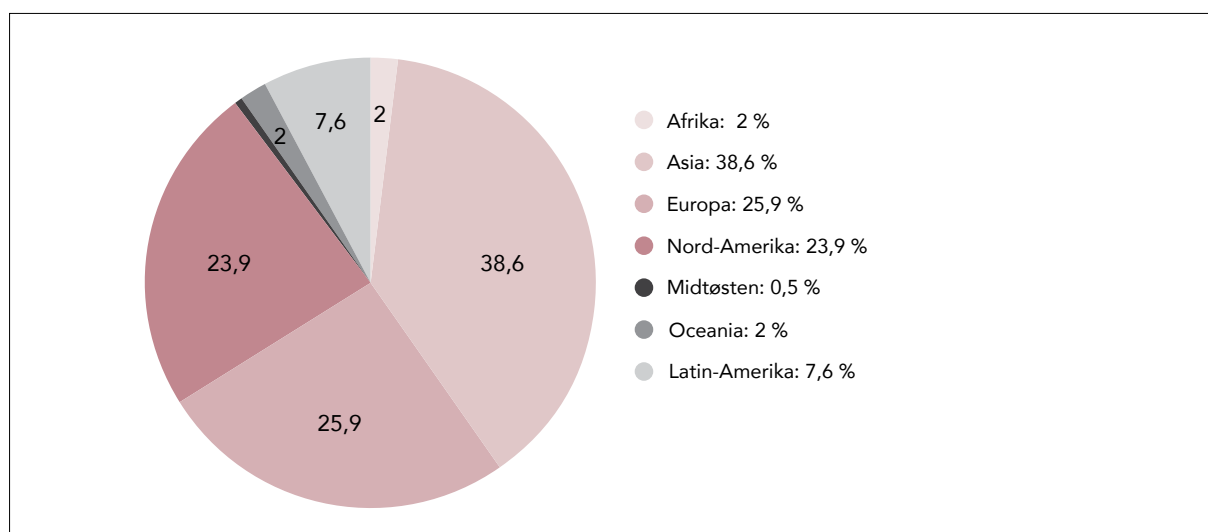
Enkelte selskaper er gjengangere i Etikkrådets utredninger, og tas opp til vurdering gjentatte ganger for ulike forhold og under ulike kriterier. Dette gjelder ofte store selskaper fra land der sivilsamfunnet følger aktivt med på selskapers virksomhet. Informasjonstilgangen varierer altså betydelig fra land til land. Etikkrådet kompenserer i noen grad for dette gjennom å bestille egne undersøkelser av forhold som vanligvis ikke fanges opp av nyhetsovervåkingen.

Figur 2: Den geografiske fordelingen på fondets investeringer i verdi ved utgangen av 2019, i prosent

Figuren viser geografisk spredning av SPU's investeringer i verdi. Her er både aksjer og rentepapirer inkludert.

Figur 3: Den geografiske fordelingen for selskapene Etikkrådet arbeidet med i 2019, i prosent

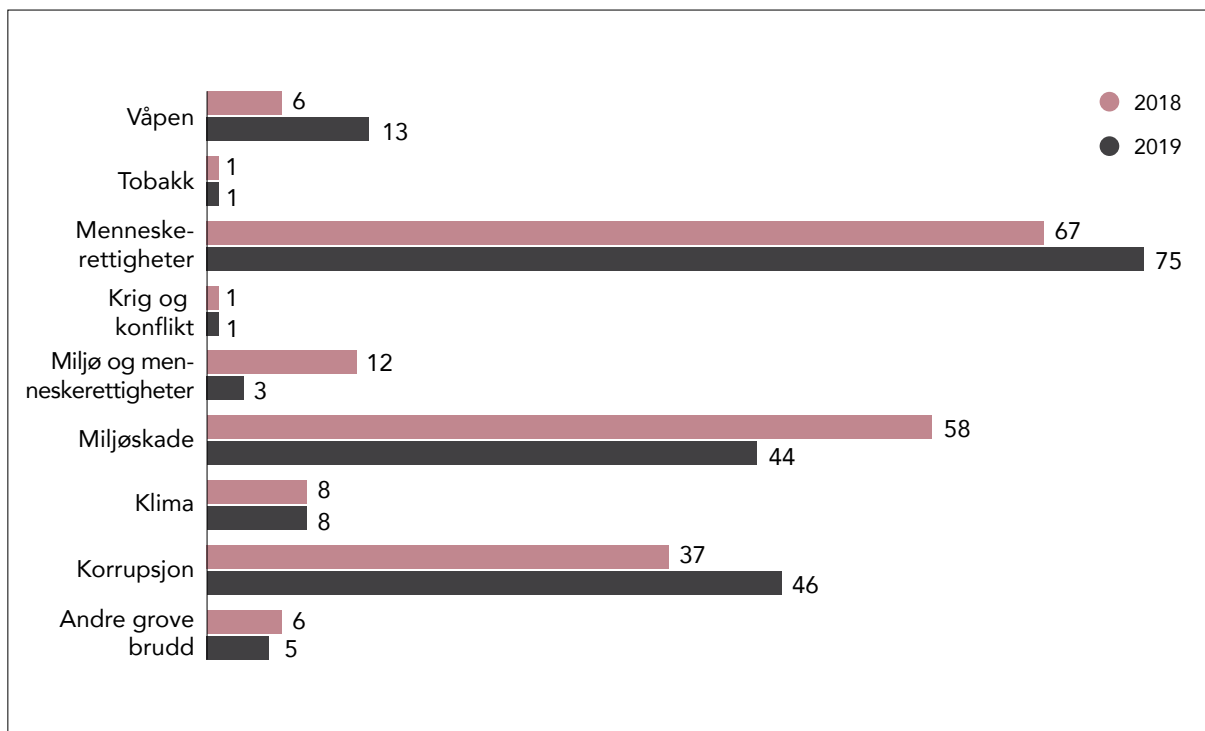

Figuren viser antall selskaper Etikkrådet arbeidet med per region i prosent av det totale antall selskaper Etikkrådet hadde under behandling i 2019.

SPU var ved utgangen av 2019 investert i omkring 9200 selskaper i mer enn 75 land. Den geografiske fordelingen på de 180 selskapene som Etikkrådet har arbeidet med i løpet av året, reflekterer den geografiske fordelingen av selskapene i fondet. Om man derimot sammenlikner med den beløpsmessige andelen av investeringene, er bildet et annet. Nesten 40 prosent av selskapene Etikkrådet har under arbeid, er for eksempel børsnotert i Asia, mens andelen av fondet som er investert i denne regionen utgjør 17 prosent av verdien.

Mange av de asiatiske selskapene rådet har under arbeid, undersøkes som ledd i en gjennomgang av områder med høy etisk risiko og ikke på grunnlag av nyhetsoppdrag. Dette gjelder for eksempel undersøkelser av arbeidsforhold hos tekstilprodusenter som fondet er investert i. Ettersom slik informasjon sjelden fanges opp gjennom nyhetsovervåkingen, har Etikkrådet ved hjelp av konsulenter undersøkt arbeidsforholdene ved fabrikker i land der risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter generelt er antatt å være særlig stor.

Figur 4: Sakene Etikkrådet har arbeidet med, fordelt på kriteriene

Figuren viser hvordan Etikkrådets arbeid har fordelt seg på de ulike kriteriene i antall saker under arbeid.

Arbeid under de ulike kriteriene

Menneskerettighetskriteriet er fremdeles det området hvor rådet utreder flest saker. I 2019 har rådet fortsatt arbeidet med brudd på arbeidstakerrettigheter i tekstilindustrien og arbeidsforhold som grenser til tvangsarbeid. Disse utgjorde mer enn halvparten av utredningene under dette kriteriet i 2019. Slike saker har som oftest utgangspunkt i undersøkelser Etikkrådet selv initierer basert på antakelser om den generelle risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter i en bransje eller et område. Dermed undersøkes et stort antall selskaper innledningsvis, mens bare selskapene som forårsaker eller medvirker til grove eller systematiske normbrudd, utredes nærmere.

Andre typer saker har oftere utspring i nyhetsoppslag. Slike saker er for eksempel knyttet til brudd på urfolks rettigheter og tvangsflytting, som også har utgjort en god del av sakene i 2019. Et nytt tema i 2019 er menneskerettighetsbrudd knyttet til bruk av overvåkingsteknologi. Rådet har også vurdert saker hvor selskaper samarbeider med det militære eller sikker-

hetsstyrker. Selskapers salg av våpen til stater i krig eller konflikt har fortsatt vært et tema i 2019.

Under miljøkriteriet har rådet fortsatt arbeidet med gruve- og industriforurensning, verneområder og avskoging. Flere av sakene som er utredet under miljøkriteriet, har også en menneskerettighetsside.

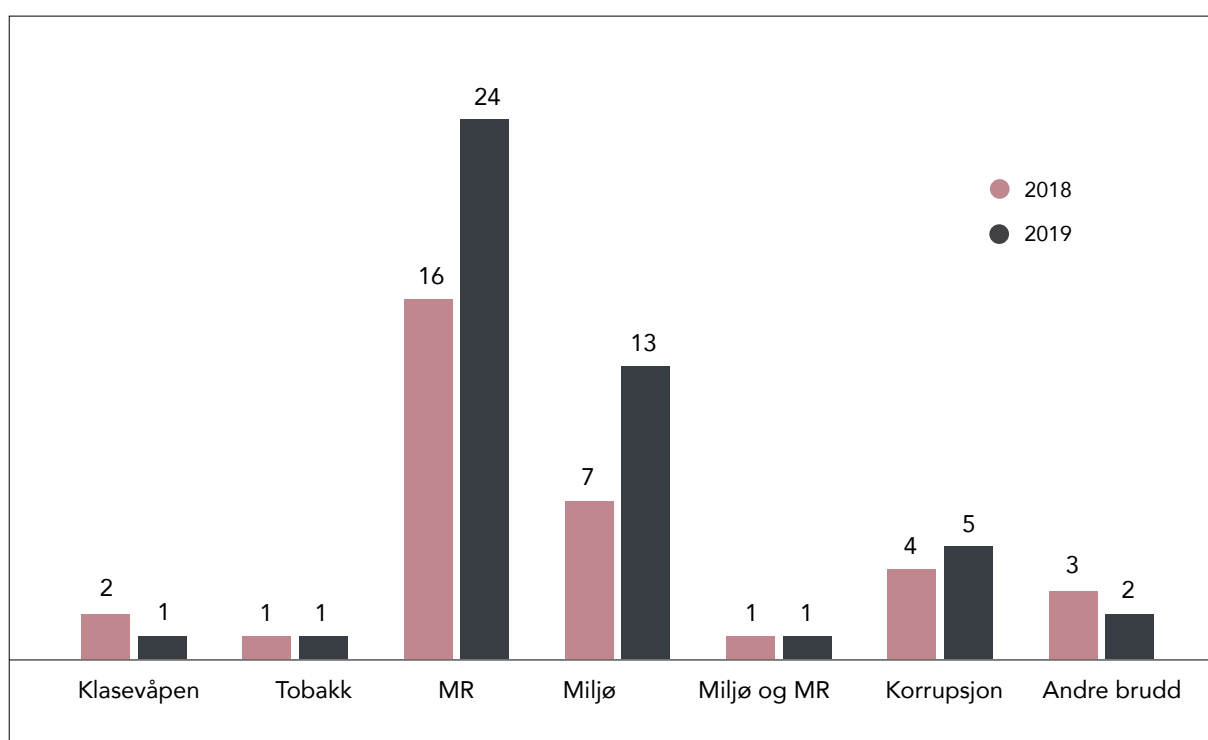
Under korrupsjonskriteriet systematiseres korrupsjonsanklager mot selskaper i fondet fra porteføljeovervåkingen. Hvis det er tilstrekkelig mange korrupsjonssaker i en bestemt sektor, vil rådet ofte vurdere disse sakene samlet og undersøke nærmere de selskapene innenfor sektoren som er gjenstand for de mest alvorlige anklagene. I 2019 er det gjort en slik gjennomgang av oljeserviceselskaper. Mange av utredningene ble avsluttet på et tidlig stadium, mens en håndfull utredes videre.

Kontakt med selskaper i 2019

I 2019 har Etikkrådet vært i kontakt med 50 selskaper og hatt møter med 14 av dem. Rådet kontakter selskaper som det etter innledende undersøkelser vil vurdere nærmere. Først skriver rådet et brev til sel-

skapene og ber om informasjon som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere deres virksomhet. Alle selskaper som utredes under atferdskriteriene, får i tillegg anledning til å kommentere et utkast til tilrådning før Etikkrådet eventuelt gir sin anbefaling til Norges Bank.

Figur 5: Kontakt med selskaper fordelt på kriterier

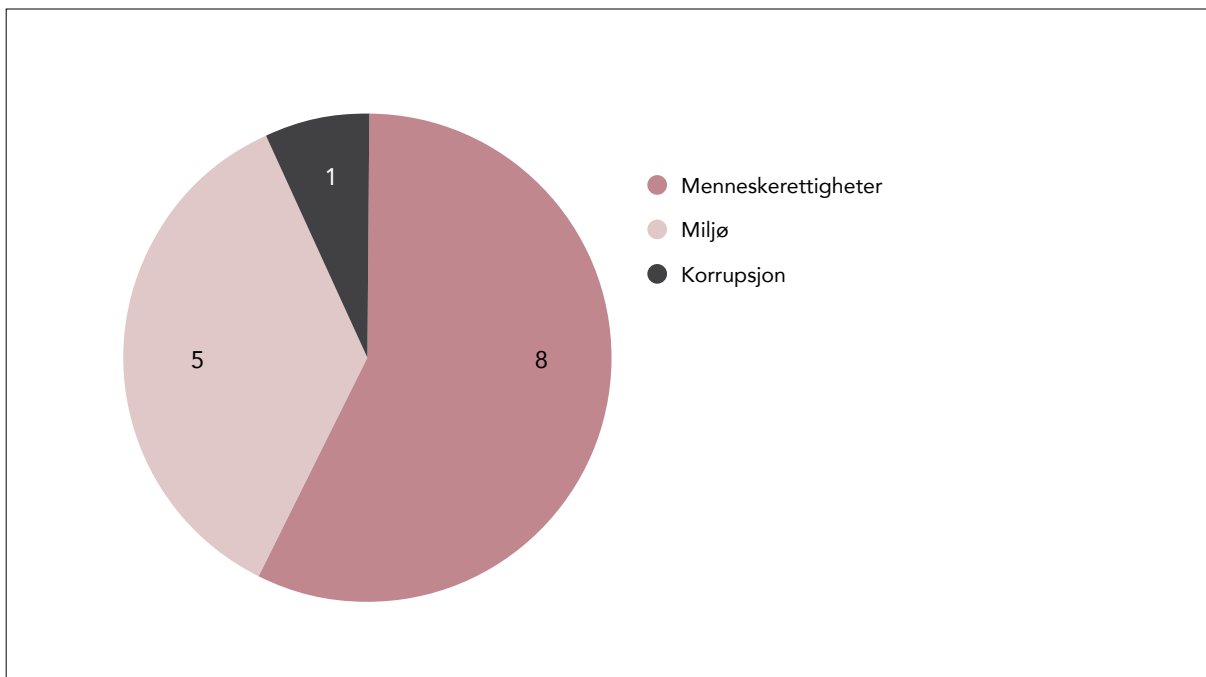
Figuren viser hvor mange selskaper rådet har hatt kontakt med under de ulike kriteriene i 2018 og 2019.

Etikkrådet legger vekt på informasjon fra selskaper og anser det som en selvstendig risikofaktor om selskaper ikke bidrar med konkret og etterprøvable informasjon om virksomheten. Normalt møter Etikkrådet selskaper sent i utredningsprosessen, gjerne på grunnlag av et utkast til tilrådning om utelukkelse.

Rådet har i 2019 møtt flest selskaper som utredes under menneskerettighetskriteriet, og det er også under dette kriteriet at det er avgitt flest nye tilrådninger om utelukkelse. Det at selskaper står til

observasjon, fører også til behov for møter med selskapene for å innhente informasjon til observasjonsrapporter. Fem av selskapsmøtene i 2019 har vært med selskaper som står til observasjon. Etikkrådet møter også tidvis utelukkede selskaper, enten fordi Etikkrådet ønsker å vurdere om utelukkelsesgrunnlaget fortsatt er til stede, eller fordi selskaper ber om å få møte Etikkrådet. I 2019 har rådet møtt tre utelukkede selskaper.

Figur 6: Møter med selskaper fordelt på kriterier

Figuren viser hvor mange selskaper rådet har hatt møte med under de ulike kriteriene i 2019.

Revurdering av utelukkede selskaper

Et selskap blir ikke utelukket for en bestemt tidsperiode, og utelukkelsen kan oppheves så snart grunnlaget for utelukkelse faller bort. Etikkrådet gjør årlig enkle undersøker av alle utelukkede selskaper ved å sjekke om de fortsatt driver virksomheten som førte til utelukkelse, eller om virksomheten er endret. For noen selskaper gjøres grundigere undersøkelser, for eksempel hvis selskapene ber om det, eller hvis det er indikasjoner på vesentlige endringer. Hvis et selskap har gjennomført tiltak som har ført til tilstrekkelige forbedringer i forholdene utelukkelsen er basert på, avgir Etikkrådet en tilrådning om å oppheve utelukkelsen. Forbedringene må kunne observeres i praksis og ikke bare i selskapets strategier eller planer.

I særlige tilfeller kan Etikkrådet gi en ny anbefaling om utelukkelse av et selskap til Norges Bank, selv om det allerede er utelukket fra fondet. Dette gjelder for

eksempel selskaper som har sluttet å produsere én våpentype, mens det fortsatt produserer andre våpen som er grunnlag for utelukkelse. Hvis utelukkelsesgrunnlaget er vesentlig endret for selskaper som er utelukket under atferdskriteriene, kan også rådet avgir en ny tilrådning basert på den nye faktiske situasjonen slik at Norges Bank får anledning til å vurdere om selskapet fortsatt skal være utelukket.

I 2019 har Norges Bank opphevet utelukkelsen av til sammen syv selskaper etter tilrådning fra Etikkrådet. Siden 2005 har Etikkrådet anbefalt å oppheve utelukkelsen av 39 selskaper. De fleste av disse har sluttet å produsere det produktet de var utelukket på grunnlag av. Andre har for eksempel solgt seg ut av virksomheten som grunnlaget for utelukkelsen knyttet seg til. Selskaper som er tatt av børs, blir tatt av listen over utelukkede selskaper uten at tilrådingen blir opphevet.

Etikkrådets arbeid under menneskerettighetskriteriet

I retningslinjenes § 3 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene».

Etikkrådet har i 2019 fortsatt utredningen av brudd på arbeidstakerrettigheter i tekstilindustrien i Sør-øst-Asia og forhold som grenser mot tvangsarbeid for migrantarbeidere i Gulf-statene og i Malaysia. Rådet har også arbeidet med saker der infrastrukturprosjekter har kommet i konflikt med urfolks rettigheter, samt problemstillinger knyttet til overvåkningsteknologi. Etikkrådet har dessuten utarbeidet en ny plan for arbeidet på menneskerettighetsfeltet.

Arbeidsforhold i tekstilindustrien: Rådet startet i 2015 systematiske undersøkelser av selskaper som produserer garn, stoffer og klær i enkelte land der risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter er særlig stor. Rådets arbeid har vært rettet mot selskaper i fondet som selv produserer tekstiler. Disse selskapene er arbeidsgivere for tusenvis av ansatte i mange land og er direkte ansvarlige for arbeidsforholdene i sine fabrikker. Undersøkelsene av arbeidsforholdene ved fabrikkene gjennomføres av konsulenter og er basert på intervjuer med arbeidere på steder hvor de føler seg trygge, og fabrikkinspeksjoner når selskapene gir adgang til dette.

Så langt er rundt 30 fabrikker undersøkt i Kambodsja, Vietnam, Bangladesh, Myanmar, Lesotho, Etiopia, India og Haiti. I mange av disse fabrikkene har arbeidsforholdene vist seg å være svært dårlige, og ofte i strid med nasjonal lovgivning, til tross for at kunder jevnlig inspiserer fabrikkene. De fleste av selskapene som har fått tilsendt utkast til tilrådning om utelukkelse fra Etikkrådet, har etter dette tatt kontakt med rådet og satt i gang tiltak for å bedre arbeidsforholdene. Etikkrådet legger vekt på at selskaper ikke bare korrigerer de normbruddene som er avdekket, men at de også gjør endringer i organisasjon og ledelsessystemer som kan bidra til varige forbedringer både i den fabrikk som er undersøkt, og i de andre fabrikkene selskapet har.

Hittil er to tekstilselskaper blitt utelukket, mens tre selskaper er satt til observasjon. Det er i 2019 avgitt tilrådning om å utelukke ytterligere to selskaper. Rådet er fortsatt i dialog med flere tekstilselskaper og vil fortsette å undersøke arbeidsforholdene i denne industrien i 2020.

Infrastrukturprosjekter i urfolksområder: Porteføljevervåkingen har de siste årene fanget opp flere medieoppslag om infrastrukturprosjekter i urfolksområder, spesielt i Sør-Amerika. Sakene Etikkrådet har hatt til vurdering i 2019, berører urfolks rett til landområder og naturressurser, kulturelle rettigheter og retten til selvbestemmelse.

Overvåkningsteknologi: Etikkrådet har i 2019 blitt oppmerksom på saker som gjelder menneskerettighetsbrudd knyttet til bruk av overvåkningsteknologi. Rådet har startet utredning av tre selskaper og satt ut et konsulentoppdrag for å utrede teknologiselskapers medvirkning til menneskerettighetsbrudd mer generelt. Etikkrådet vil ta stilling til den videre oppfølgingen av dette sakskomplekset i 2020.

Arbeid som grenser mot tvangsarbeid: Siden 2016 har Etikkrådet undersøkt ni selskaper i bygnings- og servicenæringen i Gulf-statene for å kartlegge om de medvirker til at migrantarbeidere settes i en tvangssituasjon. I 2019 avga rådet sin første tilrådning om utelukkelse i dette sakskomplekset. G4S ble utelukket fordi selskapets ansatte i Qatar og Emiratene, som i stor grad er migrantarbeidere, ble satt i en situasjon som grenset mot tvangsarbeid. Rådet la særlig vekt på bruken av rekrutteringsavgifter, villedning om kontraktsvilkår og lønn, samt begrensinger i arbeidernes bevegelsesfrihet. I sum utgjør disse normbruddene en situasjon der arbeiderne i praksis ikke kan forlate arbeidet om de skulle ønske det. I tilrådingen baserte rådet seg på ILO-standarder for arbeidstakerrettigheter, særlig ILOs indikatorer for tvangsarbeid og ILOs prinsipper for rettferdig rekruttering. Disse bygger blant annet på ILO-konvensjon 29 om tvangsarbeid fra 1930. Rådet legger også vekt på at migrantarbeidere er i en særlig sårbar situasjon under opphold langt fra sitt hjemland.

Etikkrådet har grunn til å tro at bruk av rekrutteringsavgifter, villedning om kontraktsvilkår og lønn, samt begrensinger i arbeidernes bevegelsesfrihet også finner sted i andre selskaper, og vil i 2020 gjennomføre nye studier av arbeidsforhold i flere av gulfstatene. Rådet vil også fokusere på andre land og sektorer der det er mange migrantarbeidere, og der det har vært rapportert om tilsvarende arbeidsforhold de siste årene, som for eksempel i Malaysia.

Ny strategi for arbeidet under menneskerettighetskriteriet 2020–2023

Rådet besluttet i 2018 at det skulle lages en strategi for arbeidet under menneskerettighetskriteriet over de neste tre årene. I utgangspunktet var hovedformålet med arbeidet å kartlegge tema, regioner eller land, bransjer og selskaper der det er en særlig risiko for at børsnoterte selskaper er ansvarlige for eller medvirker til menneskerettighetskrenkelser. Strategiarbeidet utviklet seg i 2019 til også å omhandle tolkningen av menneskerettighetskriteriet og rådets arbeidsmetoder på feltet.

I arbeidet med strategien har rådet hatt møter med FN-organisasjoner, fagorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner. Etikkrådet arrangerte også et seminar i London sommeren 2019 der eksperter ble invitert til å presentere og diskutere risikoen for menneskerettighetsbrudd knyttet til migrantarbeidere, tvangsflytting og landrettigheter og ny teknologi. Det ble videre avholdt et møte med NGOer i Norge der menneskerettighetstemaer ble diskutert. Etikkrådet satte også ut to konsulentoppdrag. The Danish Institute for Human Rights (DIHR) fikk i oppdrag å evaluere Etikkrådets anvendelse av menneskerettighetskriteriet, og Shift gjennomgikk Etikkrådets arbeid med leverandørkjeder.

Formålet med oppdraget til DIHR var å evaluere Etikkrådets arbeid under MR-kriteriet siden 2005, samt å gi råd om den videre anvendelsen av kriteriet. DIHR leverte sin rapport i juni 2019, og hovedbudskapet var at rådet bør lene seg mer mot FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter i praktiseringen av menneskerettighetskriteriet.

Formålet med oppdraget til konsulentselskapet Shift var å vurdere hvordan Etikkrådet kan håndtere leverandørkjedesaker på menneskerettighetsfeltet. Shift leverte sin rapport i september 2019. I likhet med rapporten fra DIHR anbefalte Shift at rådet justerer sin praksis til å bli mer i tråd med FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

Shift anbefalte også en rekke faktorer/vurderingstema som rådet kan bruke i vurderingen av selskapers medvirkning til normbrudd i leverandørkjedesaker.

På bakgrunn av rapportene fra DIHR og Shift vil Etikkrådet se noe mer hen til FNs veiledende prinsipper i sitt videre arbeid. Samtidig er rådet bundet av retningslinjene slik de er formulert i dag. Spørsmålet om samordning med internasjonale rammeverk som FNs veiledende prinsipper og OECDs veiledning til multinasjonale selskaper vil trolig behandles av utvalget som er i gang med å evaluere retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. Utvalget skal levere sin rapport sommeren 2020.

Som en del av arbeidet med strategien ble det også gjort et omfattende arbeid med å identifisere land/regioner og sektorer med særlig risiko for menneskerettighetsbrudd. Etikkrådet besluttet på denne bakgrunn å prioritere flere temaer i de neste årene. Rådet vil arbeide videre med arbeidstakerrettigheter, inkludert arbeid som grenser mot tvangsarbeid, svært dårlige arbeidsforhold og farlig arbeid, både i sektorer som rådet tidligere har undersøkt, samt andre arbeidsintensive industrier. Rådet vil også se nærmere på sektorer der det er risiko for barnarbeid, og vurdere enkelte leverandørkjeder. Andre temaer rådet vil arbeide med, er urfolks rettigheter og tvangsflytting. Urfolk har noen særlige rettigheter knyttet til landområder, og kan være særlig sårbare for krenkelser for eksempel i forbindelse med store utbyggingsprosjekter. Også andre folkegrupper med tradisjonelt levesett risikerer store påkjenninger ved tvangsflytting. Endelig vil rådet arbeide med overvåknings-teknologi. Rådet vil fortsette fortløpende å undersøke saker som fanges opp gjennom porteføljeovervåknin-gen også på andre områder.

Etikkrådets arbeid under miljø- og klimakriteriene

I retningslinjenes § 3 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

c) alvorlig miljøskade

d) der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for handlinger eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser».

Alvorlig miljøskade

Arbeidet under miljøkriteriet har i mange år vært rettet mot temaområder som ble valgt ut etter en kartlegging i 2011 av alvorlige miljøproblemer som kan knyttes til børsnoterte selskaper. Det er utført sektorstudier på mange av temaområdene, blant annet av selskaper som har virksomhet som truer særlig verdifulle verneområder, som gjennom hogst og utvikling av plantasjer ødelegger viktige økosystemer, eller som ved uforsvarlig deponering av avgangsmasser fra gruve- og smelteverk forårsaker alvorlig forurensning.

Arbeidet i 2019 har blant annet vært rettet mot selskaper som har virksomhet som kan skade naturområder som er klassifisert som verdensarvområder av UNESCO, og gruveselskaper som påfører omgivelsene betydelig skade. Etikkrådet har også undersøkt selskaper som bidrar til avskoging av tropisk skog, svært forurensende farmasøytisk industri, og svært forurensende skipsopphugging. Etikkrådet har avgitt tilrådning om fire selskaper under miljøkriteriet i 2019.

For mange miljøsaker er miljøskaden knyttet til tap av biodiversitet. Dette var også blant hovedpoengene i FNs naturpanels rapport i 2019. Problemstillingene Etikkrådet ser på i tilknytning til dette temaet er nærmere beskrevet på side 20.

Det hugges opp et betydelig antall skip på strender i Asia hvert år under svært farlige arbeidsforhold og med alvorlig forurensning som resultat. Etikkrådet har siden 2017 gjennomgått selskaper som avhender utrangerte skip til opphugging i Bangladesh og Pakistan, såkalt *beaching*. Etikkrådet har i 2019 fulgt opp et selskap som står til observasjon for medvirkning til denne praksisen. I *beaching*-tilråningene har rådet vurdert selskapene opp mot både miljø- og menneskerettighetskriteriet. Etikkrådet begynte i 2019 å undersøke forholdene ved skipsopphugging i India, der det også er en omfattende skipshuggingsindustri. Dette arbeidet fortsetter i 2020.

I mange miljøsaker rådet ser på, kan aktiviteten som forårsaker miljøskaden, også ha positive virkninger. Rådets mandat er likevel ikke å vurdere samfunnsnyttene av prosjekter, men om de fører til alvorlig miljøskade. Ofte vil slike saker også ha et menneskerettighetsaspekt ved at lokalsamfunn mister livsgrunnlaget eller at utbyggingen skjer på urfolks territorier. Etikkrådet legger i sine anbefalinger særlig vekt på ett av utelukkelseskriteriene i retningslinjene, selv om flere kunne ha vært vurdert. Etikkrådet har i 2019 vurdert flere vannkraftprosjekter og har anbefalt å utelukke to selskaper, det ene under miljøkriteriet og det andre under menneskerettighetskriteriet.

Etikkrådet har i 2019 begynt undersøkelsene av forurensning fra farmasiselskaper med virksomhet i India. Nærmere bestemt dreier dette seg om fabrikkens utslipp av antibiotika i vassdrag i området rundt Hyderabad. Forholdene er vanskelige å kartlegge fordi det er mange selskaper som har antibiotika-produksjon der, slik at enkeltsekskapers bidrag til problemet er uvisst.

Etikkrådet hadde i sin virksomhetsplan for 2019 inkludert avskoging som følge av produksjon av kjøtt og soya i Latin-Amerika. Ettersom Norges Bank følger opp de aktuelle selskapene, besluttet Etikkrådet å avvente resultatene av denne dialogen. Rådets arbeid med avskoging i 2019 har derfor først og fremst bestått i oppfølging av et selskap som står til observasjon. Vi har hatt en god dialog med selskapet, der spørsmålet er om tiltakene som selskapet gjennomfører, er tilstrekkelige til å ivareta biologisk mangfold og viktige økologiske verdier. Rådet har også tatt opp situasjonen til urfolk som lever under svært vanskelige kår i selskapets konsesjonsområde. Rådet vil følge opp denne problemstillingen i den videre observasjonen av selskapet.

Klimakriteriet

Det er fortsatt ikke offentliggjort tilrådninger om utelukkelse eller observasjon under klimakriteriet som ble innført i 2016. I 2018 ble det klart at det var behov for en presisering av kriteriet hvis Etikkrådet og Norges Bank skulle kunne komme frem til en felles forståelse. Dette skyldtes blant annet at det ikke finnes internasjonalt anerkjente normer for hva som utgjør uakseptable utslipp av klimagasser. Finansdepartementet ga i meldingen om forvaltningen av fondet i 2019 retningslinjer for hvilke forhold som skulle vektlegges under klimakriteriet. Basert på denne klargjøringen oppdaterte Etikkrådet i 2019 fire av de fem tilråkningene som allerede var avgitt.

Absolutte utslipp og utslippsintensitet har vært de viktigste elementene i Etikkrådets tilrådninger på klimaområdet, sammen med framoverskuende vurderinger. Rådet inkluderer nå også informasjon om og vurdering av myndigheters klimarammeverk i klimatilråkningene.

Klimakriteriet skiller ikke mellom bransjer, prosesser eller type klimagasser. Etikkrådets primærfokus vil være på svært store enkeltutslipp eller bransjer og prosesser som i sin natur har store utslipp. Dette gjelder for eksempel sementproduksjon og internasjonal skipsfart.

Tap av biologisk mangfold

Biologisk mangfold omfatter mangfoldet av arter, variasjoner innen arter (genetisk variasjon), naturtyper og leveområder og samspillet mellom dem. Mangfoldet er nødvendig for å opprettholde de naturlige økosystemene og deres evne til å sørge for livsbærende prosesser og økosystemtjenester, som også vi mennesker er avhengige av.

Etikkrådet har i mer enn ti år arbeidet med saker der tap av biologisk mangfold har dannet grunnlag for å utelukke selskaper fra fondet. Skog- og plantasjeselskaper har blitt utelukket hvis store områder med skog i god tilstand har blitt ødelagt. Utgangspunktet er at kommersiell hogst og konvertering av skog til plantasjer (avskoging) er en av de største truslene mot bevaring av økosystemer og biologisk mangfold, og særlig i tropene.

Også selskaper som har virksomhet som kan skade verdens naturarvområder, er blitt utelukket fra fondet. Naturarvområder er innskrevet under Verdensarvkonvensjonen på grunn av sine enestående universelle naturverdier knyttet til landskap, geologi, økosystemer og/eller biodiversitet. Universelle verdier betyr at verdiene er definert ut fra et globalt perspektiv, ikke nasjonalt eller regionalt.

I tilrådingene har grunnlaget for utelukkelsen hovedsakelig vært risikoen for tap av truede arter eller viktige økosystemer, altså spesielle naturverdier. Tilrådingene har i liten grad tatt opp andre konsekvenser som for eksempel forringelse av økosystemtjenester og indirekte konsekvenser (kaskadeeffekter, for eksempel at tap av én art kan akselerere tap av en annen). Det skyldes at risikoen for slike konsekvenser i liten grad er dokumentert.

Etikkrådet har ikke ansett det som hensiktsmessig å oppstille generelle kriterier for hva som er spesielle naturverdier. Det har vært vurdert i det enkelte tilfelle, blant annet i lys av internasjonale overenskomster og normer. Det er likevel mulig å gi noen eksempler på «normgrunnlaget» for hva som har vært ansett å utgjøre spesielle naturverdier i tilrådingene.

- Forekomsten av arter som står på den internasjonale rødlisten over globalt truede arter (*The International Union for the Conservation of Nature Red List of Threatened Species*).³
- Områder som faller inn under *WWF's Global 200 Økoregioner*.⁴
- Områder som er identifisert som *Biodiversity Hotspots*.⁵
- Områder som er identifisert som *Important Bird and Biodiversity Areas*.⁶
- Områder som er identifisert som *Ramsar våtmarksområder*.⁷
- Områder som er definert som *Verdens naturarv under Verdensarvkonvensjonen*.⁸

Med unntak for virksomhet som skader verdensarv, har tilrådingen ofte bygd på en kombinasjon av forhold som er nevnt over. I sum har det vært lagt stor vekt på arter og økosystemer som er sjeldne og sårbare, og som inneholder spesielle naturverdier.

I mai 2019 kom FN's naturpanel med sin rapport som vurderer den globale naturtilstanden. Rapporten gir et vitenskapelig basert kunnskapsgrunnlag om hvordan menneskelig aktivitet påvirker biodiversitet og økosystemtjenester.⁹ Naturpanelet vurderer at tap av naturmangfold er en like stor trussel mot verden som klimaendringene, samtidig som naturmangfoldet i seg selv er et av de viktigste redskapene til å bremse klimaendringene. Rapporten anslår at én million av åtte millioner arter er truet, mange står i fare for å forsvinne i løpet av de neste tiårene. IUCN oppgir at 27 prosent av alle arter de har vurdert, er truet.

3 <https://www.iucnredlist.org/>

4 <https://www.worldwildlife.org/publications/global-200>

5 <https://www.cepf.net/our-work/biodiversity-hotspots/hotspots-defined>

6 <https://www.birdlife.org/worldwide/programme-additional-info/important-bird-and-biodiversity-areas-ibas>

7 <https://www.ramsar.org/>

8 <https://whc.unesco.org/en/convention/>

9 Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, 29 May 2019, https://www.ipbes.net/system/tdf/ipbes_7_10_add.1_en_1.pdf?file=1&type=node&id=35329

Den viktigste årsaken til tap av biologisk mangfold på land er endringer i arealbruk gjennom blant annet økning i landbruksareal, vekst av urbane områder og sterk økning i bygging av infrastruktur. Overfiske, forurensing og utvikling av kystnære områder er de viktigste årsakene til reduksjon av marint naturmangfold.

Tap av arter, habitater og økosystemer skyldes altså hovedsakelig menneskelig aktivitet. Tap av natur skjer lokalt og regionalt, men konsekvensene kan være mer vidtrekkende. Når økosystemene ødelegges, vil naturen etter hvert ikke klare å levere økosystemtjenester til en voksende befolkning som rent drikkevann, fruktbar jord og ren luft. Naturpanelet peker også på «kaskadeeffekter», som innebærer at økosystemer vil rakne og forsvinne når et stort antall arter er utryddet og store nok naturområder er ødelagt.

Det er normalt ikke nok kunnskap til å avgjøre hvor mange arter som er nødvendige, eller hvilke arter som er kritiske for å opprettholde funksjonene i et økosystem. Det er likevel bred enighet om at naturmangfold er viktig for å hindre at økosystemer tipper over i tilstander hvor de ikke lenger fungerer, selv om man ikke kan fastslå hvor grensen går.

Etikkrådet vil fortsette arbeidet med selskaper som har aktivitet med stor risiko for tap av biologisk mangfold. I den sammenheng vil rådet vurdere om også inngrep som påvirker andre områder med særlige verneverdier enn verdensarvområder, skal gi grunnlag for utelukkelse. IUCN har etablert kategorier for vern av naturområder som er anerkjent av FN og mange stater (inkludert Norge) som en global standard for typer av verneområder. Dette systemet har definert ulike typer verneområder basert på økologiske prinsipper og i henhold til ulike verneformål. Det er naturlig at vurderingen bygger på disse kategoriene.

Etikkrådets arbeid under korrupsjonskriteriet

I retningslinjenes § 3 heter det: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon.»

Det er en to-trinns prosess som ligger til grunn for tilrådninger om observasjon eller utelukkelse av selskaper under korrupsjonskriteriet. Først må det kunne fastslås at det er en uakseptabel risiko for at et selskap har vært involvert i grov korrupsjon. Deretter vurderer Etikkrådet hvorvidt det også er en uakseptabel risiko for at selskapet kan bli involvert i nye korrupsjonshandlinger. Begge disse vilkårene må være oppfylt for at Etikkrådet skal anbefale observasjon eller utelukkelse av et selskap under korrupsjonskriteriet.

De viktigste informasjonskildene for Etikkrådets korrupsjonsutredninger er nyhets-/«grave»-artikler fra journalister, offentlig informasjon fra påtalemyndigheter eller endelige dommer/rettsforlik. Unntaksvis kan også rapporter fra sivilsamfunnsorganisasjoner inneholde informasjon som er konkret nok til at kan brukes i utredningene. Tilgangen til denne type informasjon varierer mye mellom de forskjellige landene hvor selskapene i fondet er registrert eller har sin utenlandsvirksomhet. En grunnleggende utfordring er at korrupsjonsrisikoen normalt er høyere i de landene hvor informasjonstilgangen fra media, rettsinstanser, sivilsamfunnsorganisasjoner og selskapene selv er mer begrenset og upålitelig, f.eks. i autoritære stater.

Selskaper som er knyttet til flere, alvorlige korrupsjonsanklager, blir systematisk registrert, sortert etter sektor og rangert med henblikk på risiko. Denne oversikten blir kontinuerlig oppdatert og bygget ut. Innenfor enkelte sektorer har det etter hvert blitt fanget opp anklager mot såpass mange selskaper at det også er mulig å gjennomføre en mer samlet gjennomgang av disse. I 2019 har Etikkrådet gjort en slik gjennomgang av oljeserviceselskaper.

Utgangspunktet for gjennomgangen i 2019 er at flere selskaper i fondet har samarbeidet med samme agent

som i lengre tid har vært under etterforskning for korrupsjon. Nærmere bestemt knytter det seg korrupsjonsanklager eller -mistanker til mange av kontraktene hvor agenten har vært mellommann. I tillegg til at oljeservice generelt er en sektor det knytter seg høy korrupsjonsrisiko til, er nesten samtlige av landene hvor agenten har operert, «høyrisikoland» når det gjelder korrupsjon.

På dette grunnlaget har Etikkrådet undersøkt nærmere i hvilken grad de aktuelle selskapene i fondet kan knyttes til de forskjellige korrupsjonsanklagene, og om de også har vært involvert i andre korrupsjonsaker. Generelt innebærer bruk av agenter og andre tredjeparter som mellommenn ved inngåelse av store offentlige kontrakter høy korrupsjonsrisiko i mange land, og som ledd i undersøkelsen har rådet derfor sett etter om noen av selskapene har en spesielt risikabel agentbruk også i andre sammenhenger.

Utredningen er allerede avsluttet for flesteparten av selskapene, mens noen av dem vil bli undersøkt nærmere gjennom dialog med selskapene i 2020.

I 2019 har Etikkrådet også brukt en del tid og ressurser på å utrede selskaper som står til observasjon på grunn av korrupsjonsrisiko. Selskapene som står til observasjon, deler informasjon i varierende grad, men hovedinntrykket er at selskapene generelt deler mer informasjon enn tidligere. I tillegg til hovedformålet, som er å avklare hvorvidt den fremtidige korrupsjonsrisikoen i selskapet blir redusert, opplever Etikkrådet at dialogen med de aktuelle selskapene også er nyttig for rådets egen læring og forståelse av hva slags systemer og prosesser selskap bør ha på plass for å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon. Inntrykket er også at dialogen med selskapene – både den man har med selskaper som offisielt står til observasjon, og den man har med andre selskaper

som er under utredning – kan ha en positiv effekt på selskaperenes antikorrupsjonsarbeid, og at enkelte selskaper også opplever dialogen som nyttig.

I tillegg til arbeidet som vedrører enkeltselskaper i fondet, tilstreber Etikkrådet å delta og bidra i fora og prosesser hvor antikorrupsjon står sentralt. Dette kan blant annet skje gjennom å bidra til videreutvikling av internasjonale normer og standarder på antikorrupsjonsområdet og ved å anvende disse i rådets løpende arbeid. Et eksempel på dette er prosessen for å utvikle forskjellige virkemidler for å håndtere storskalakorrupsjon (ofte referert til som «*grand corruption*») med utgangspunkt i en egen resolusjon som ble vedtatt på det syvende partsmøtet for FNs antikorrupsjonskonvensjon (UNCAC) i Wien i november 2017. I sluttokumentet fra et eget ekspertmøte som ble holdt i Oslo i juni 2019 for å følge opp resolusjonen, er mekanismen for utelukkelse som er etablert gjennom Etikkrådets virksomhet, nå reflektert i ett av de anbefalte tiltakene for å bekjempe denne typen korrupsjon.¹⁰

10 Global Expert Group Meeting on Corruption involving Vast Quantities of Assets, Oslo, Norway, 12-14 June 2019: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/meetings/oslo-egm-2019.html>

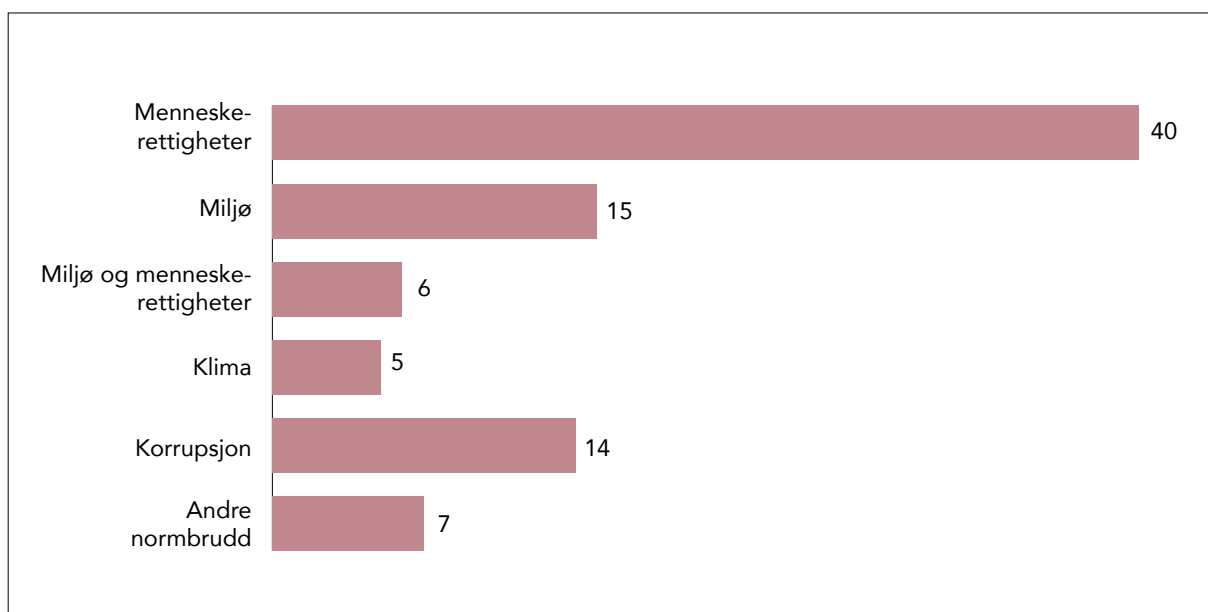
Effekter av Etikkrådets arbeid på selskapers atferd

Etikkrådets oppgave er å anbefale utelukkelse eller observasjon av selskaper i henhold til retningslinjer fastsatt av Finansdepartementet. Selv om intensjonen med utelukkelse er å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til normbrudd, viser erfaringene at Etikkrådets arbeid også kan påvirke selskaper i positiv retning og føre til konkrete forbedringer på bakken.

Grunnlaget for påvirkning ligger trolig både i de grundige undersøkelsene som Etikkrådet gjør, offentliggjøringen av tilrådingene, oppmerksomheten dette får på grunn av fondets størrelse og Etikkrådets kommunikasjon med selskapene i utredningsprosessen. Etikkrådet kontakter selskaper tidlig i utredningen for å få informasjon som kan gi grunnlag for å vurdere

selskapets praksis. Deretter følger som regel en periode med grundige undersøkelser der mulige normbrudd så langt som mulig utredes. Dersom utredningen viser at alvorlige normbrudd er pågående eller det er en risiko for fremtidige normbrudd, får selskapet tilsendt et utkast til tilråding om utelukkelse for kommentarer. Den reelle dialogen med selskapet starter ofte etter dette, da det gjerne er på dette tidspunktet at selskapet signaliserer at det vil gjøre endringer. Dersom selskapet har en konkret plan som reduserer risikoen for nye brudd, vil rådet avvende situasjonen eller anbefale observasjon. I femårsperioden fra 2015 til 2019 har rådet hatt en slik dialog med rundt 85 selskaper under atferdskriteriene fordelt på kriterium som vist i figur 7.

Figur 7: Dialog med selskaper fordelt på kriterium i perioden 2015–2019

Figuren viser antallet selskaper rådet har hatt dialog med i perioden 2015–2019 fordelt på atferdskriteriene.

Etikkrådet vil anslå at ca. 30 prosent av selskapene kan ha gjennomført forbedringer som følge av dialogen med rådet. Anslaget er usikkert blant annet fordi det kan være flere forhold som har påvirket selskapet. Anslaget omfatter både selskaper hvor Etikkrådet har avsluttet sin utredning uten å avgi tilråding om observasjon eller utelukkelse, og selskaper som har blitt utelukket eller satt til observasjon etter anbefaling fra Etikkrådet.

Hva består endringene i?

Rådet foreskriver som regel ikke ønskede handlinger eller løsninger på problemer overfor selskapene, men gjør oppmerksom på normbrudd som kan føre til utelukkelse fra fondet. Ettersom normbruddene er forskjellige, vil også løsningene være det.

Flere tekstilselskaper har for eksempel forpliktet seg til å forbedre arbeidsforholdene på fabrikkene sine. Endringene gjelder blant annet etablering av varslingskanaler, lovlige overtidsordninger og avskaffelse av straffereaksjoner og annen trakassering av arbeidende. Noen selskaper har også gått tilbake i sine arbeidstidsrapporter og kompensert ansatte for tidligere ubetalt overtid. Rådet har kommunisert at forbedringene må være varige, og at selskapene også må gjennomføre forbedringene i andre fabrikker som de eier, for at selskapene ikke skal bli anbefalt utelukket fra fondet. Det betyr at ledelsen må adressere og ta et overordnet ansvar for arbeidsforholdene i hele selskapet, blant annet gjennom endringer i selskapsstyring for å sikre at forbedringene vedvarer. I de alvorligste tilfellene får Etikkrådet gjort nye undersøkelser av selskaper som fortsatt er i fondet, for å kontrollere at tiltakene faktisk blir gjennomført.

Mange av de selskapene som rådet har hatt en dialog med, er små selskaper målt i markedsverdi der verdien av fondets eierandel er tilsvarende liten. Samtidig kan de være betydelig aktører innenfor sin sektor med svært mange ansatte. Endringene som selskapene har gjennomført, kan derfor ha bidratt til å bedre mange menneskers arbeidssituasjon.

For selskaper som er involvert i korrupsjonsetterforskning, vurderer rådet blant annet hvilke tiltak selskapet har iverksatt for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon – med andre ord selskapets antikorrupsjonsprogram. Også her handler dialogen om behov for eierstyring og selskapsledelse og effektiv implementering av selskapets retningslinjer. Flere selskaper har gjort betydelige forbedringer i den tiden rådet har kommunisert med selskapene, for eksempel ved å etablere en egen enhet med ansvar for korrupsjonsbekjempelse. Hovedinntrykket er også at selskapene i økende grad deler informasjon om sitt antikorrupsjonsarbeid som følge av dialogen med rådet. Ettersom det ikke er mulig å observere direkte at et selskap har sluttet med korrupsjon, er konkret dokumentasjon av selskapets forebyggende arbeid helt nødvendig for at rådet skal kunne foreta en kvalifisert vurdering av om korrupsjonsrisikoen er redusert eller ikke.

Etikkrådet har i mange år vurdert selskapers ansvar for avskoging av tropisk skog og har anbefalt utelukkelse av en rekke hogst- og plantasjeselskaper. Dialogen med selskapene har i noen saker bidratt til at selskaper har sluttet med utviklingen av plantasjer i sensitive områder. Samtidig har det vært et press fra miljøorganisasjoner i disse sakene, slik at det er vanskelig å skille mellom påvirkning fra rådet og andre aktører.

Endringer kan også skje ved at selskaper selger eller avslutter den delen av virksomheten som gir grunnlag for utelukkelse. For eksempel har Etikkrådet vurdert flere selskaper som har sluttet å kjøpe fosfat fra Vest-Sahara.

Mange selskaper som blir forelagt et utkast til tilråding om utelukkelse, later til å undersøke forholdene Etikkrådet beskriver. Selv om de ikke fullt ut deler sine funn med Etikkrådet, fremgår det ofte at selskapene finner liknende forhold som Etikkrådet har beskrevet. Ofte kommer selskapene tilbake og forklarer hvilke retningslinjer eller styringssystemer de har innført for å håndtere problemene. Etikkrådet legger først og fremst vekt på slike retningslinjer hvis selskaper kan dokumentere endringer i forholdene som ligger til grunn for Etikkrådets vurdering. I enkelte tilfeller ser det ut til at selskaper etablerer retningslinjer og styringssystemer som dekker over en uheldig praksis, uten at dette følges opp gjennom konkrete handlinger.

Hvilke faktorer bidrar til endring?

Etikkrådets erfaring er at det er mange forhold som spiller inn i selskapers endringsprosesser. Det viktigste er at selskapsledelsen har vilje og evne til endring.

For mange selskaper innebærer risikoen for offentliggjøring av grunnlaget for en utelukkelse en betydelig omdømmerisiko som kan ha økonomiske konsekvenser. Dersom normbruddene som er avdekket er grove, vil selskaper være best tjent med å gjøre noe med forholdene for ikke å miste kunder, forretningspartnere eller investorer. Også der hvor Etikkrådet påpeker at et selskap ikke har et etterlevelsessystem i tråd med gjeldende retningslinjer for korrupsjonsforebygging, kan risikoen dette innebærer for selskapet, være et viktig incentiv til endring.

Etikkrådet styrker sin mulighet for å nå frem gjennom grundig kunnskap om selskapets virksomhet og praksis. Det gjør at dialogen blir konkret og gir et grunnlag for å stille spørsmål ved og undersøke om implementeringen av policyer om miljøstyring, menneskerettigheter eller korrupsjonsforebygging er effektiv.

Når Etikkrådet tar opp slike problemstillinger, gir vi samtidig støtte og legitimitet til dem som arbeider med slike spørsmål i selskapet. Det kan bidra til økt og mer målrettet innsats på disse områdene. Noen selskaper behandler Etikkrådets utkast til tilrådninger eller observasjonsbrev i styret. Det gjør at disse problemstillingene får større oppmerksomhet og sannsynligvis også sterkere forankring i toppledelsen.

Fondets størrelse gjør også at beslutninger om utelukkelse får stor oppmerksomhet, og dette kan i seg selv bidra til å påvirke selskaper. Nylig ble et selskap utelukket på grunnlag av forholdene for migrantarbeidere som arbeidet for selskapet i Gulf-statene. Selskapet ga umiddelbart uttrykk for at det ville adressere de problemstillingene Etikkrådet hadde reist i en offentlig uttalelse.

Selv om det heller ikke fra Etikkrådets side er ønskelig å måtte utelukke selskaper, noterer rådet likevel at utelukkelse fører til oppmerksomhet om problemstillinger som rådet mener er viktige. Én enkelt utelukkelse kan ha effekt langt utover forholdene i selskapet det gjelder ved at andre selskaper innretter seg etter disse signalene, eller i hvert fall blir mer lydhøre når Etikkrådet eller investorer reiser samme problemstilling med dem. Flere utelukkede selskaper har også spurt Etikkrådet hva som skal til for at utelukkelsen oppheves.

Effekten av utelukkelse er likevel usikker og varierer både med selskap og problemstilling. Etikkrådet observerte for noen år siden at et stort internasjonalt oljeselskap gikk ut av Vest-Sahara etter en henvendelse fra rådet. Om dette hadde sammenheng med rådets henvendelse, er uvisst. Samtidig fikk rådet et spørsmål av et annet selskap som vurderte å gå inn i tilsvarende virksomhet, om dette ville føre til utelukkelse. Selv om Etikkrådet bekreftet at utelukkelse var et sannsynlig utfall, gikk selskapet inn i området, og ble senere utelukket fra fondet som følge av dette.

Andre effekter

Rådets tilrådninger brukes av andre investorer i deres dialog med selskaper eller som grunnlag for nedsalg. Også internasjonalt anerkjente NGOer som arbeider innenfor de samme feltene som rådet, ser hen til rådets tilrådninger. Vi har også erfart at undersøkelser som rådet har finansiert, har skapt et grunnlag for engasjement fra andre aktører. Et eksempel er en undersøkelse i flere tekstilfabrikker i Lesotho som avdekket omfattende seksuell trakassering av kvinnelige ansatte.

Hvorfor er det noen selskaper som ikke endrer seg?

For ca. halvparten av de 85 selskapene som rådet har vært i dialog med, har ikke rådet observert vesentlige endringer i selskapenes praksis som følge av rådets dialog med selskapet. For 25 av disse er det avgitt tilrådning om utelukkelse. De øvrige var allerede i gang med endringsprosesser drevet frem av selskapet selv eller andre aktører da Etikkrådet tok kontakt med dem.

Årsaker til at selskaper ikke viser endringsvilje, er sammensatte. Noen selskaper har liten forståelse for den problemstillingen som blir tatt opp, og er ikke interessert i å dele informasjon eller gå i dialog. For andre er det selve forretningsideen som er problemet. Hvis et selskap for eksempel har en kontrakt på utbygging av et vassdrag i et verdensarvområde, er det eneste selskapet kan gjøre for å unngå å bli ansvarlig eller medvirke til miljøskade, å si ifra seg prosjektet. I andre saker kan forbedringer kreve svært store investeringer, som for eksempel ved bygging av nye deponier for avgangsmasser fra gruvedrift. I slike tilfeller er selskapenes forretningsmessige interesser i konflikt med etiske hensyn, og hvis fondet ikke skal være forbundet med slike forhold, er utelukkelse det eneste alternativet.

Liste over utelukkede selskaper per 31. desember 2019

Alvorlig miljøskade

- Barrick Gold Corp
- Bharat Heavy Electricals Ltd
- Duke Energy Corp (inkludert heleide datterselskaper nevnt nedenfor)
 - Duke Energy Carolinas LLC
 - Duke Energy Progress LLC
 - Progress Energy Inc
- Freeport-McMoRan Inc
- Genting Bhd
- Halcyon Agri Corp Ltd
- IJM Corp Bhd
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- POSCO
- Posco International Corp
- Ta Ann Holdings Bhd
- Volcan Cia Minera SAA
- WTK Holdings Bhd
- Zijin Mining Group Co Ltd

Alvorlig miljøskade | Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettigheter

- Evergreen Marine Corp Taiwan Ltd
- Korea Line Corp
- Precious Shipping PCL
- Thoresen Thai Agencies PCL
- Vedanta Ltd

Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

- Africa Israel Investments Ltd
- Shikun & Binui Ltd

Andre særlige grove brudd på grunnleggende etiske normer

- Elbit Systems Ltd
- San Leon Energy Plc

Grov korrupsjon

- JBS SA
- ZTE Corp

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Atal SA/Poland
- G4S Plc
- Luthai Textile Co Ltd
- Texwinca Holdings Ltd
- Zuari Agro Chemicals Ltd

Produksjon av kjernevåpen

- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Airbus Finance BV
- Airbus SE
- BAE Systems Plc
- The Boeing Co
- BWX Technologies Inc
- Fluor Corp
- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- Lockheed Martin Corp
- Northrop Grumman Corp
- Safran SA
- Serco Group Plc

Produksjon av klasevåpen

- Hanwha Corp
- Poongsan Corp
- Textron Inc

Produksjon av tobakk

- Altria Group Inc
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco Plc
- Gudang Garam Tbk Pt
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands Plc
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- KT&G Corp
- Philip Morris Cr AS
- Philip Morris International Inc
- Pyxus International Inc
- Schweitzer-Mauduit International Inc
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Swedish Match AB
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd

Produksjon av kull eller kullbasert energi

- Aboitiz Power Corp
- AES Corp/VA
- AES Gener SA
- ALLETE Inc
- Alliant Energy Corp
- Ameren Corp
- American Electric Power Co Inc
- Capital Power Corp
- CESC Ltd

- CEZ AS
- China Coal Energy Co Ltd
- China Power International Development Ltd
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- Chugoku Electric Power Co Inc/The
- CLP Holdings Ltd
- Coal India Ltd
- CONSOL Energy Inc
- Datang International Power Generation Co Ltd
- DMCI Holdings Inc
- Drax Group PLC
- DTE Energy Co
- Electric Power Development Co Ltd
- Electricity Generating PCL
- Emera Inc
- Eneva SA
- Engie Energia Chile SA
- Evergy Inc
- Exxaro Resources Ltd
- FirstEnergy Corp
- Great River Energy
- Guangdong Electric Power Development Co Ltd
- Gujarat Mineral Development Corp Ltd
- HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd
- Hokkaido Electric Power Co Inc
- Hokuriku Electric Power Co
- Huadian Energy Co Ltd
- Huadian Power International Corp Ltd
- Huaneng Power International Inc
- IDACORP Inc
- Inner Mongolia Yitai Coal Co Ltd
- Jastrzebska Spolka Weglowa SA
- Korea Electric Power Corp
- Lubelski Wegiel Bogdanka SA
- Malakoff Corp Bhd
- MGE Energy Inc
- New Hope Corp Ltd
- NRG Energy Inc
- NTPC Ltd
- The Okinawa Electric Power Co Inc
- Otter Tail Corp
- PacifiCorp
- Peabody Energy Corp
- PGE Polska Grupa Energetyczna SA
- PNM Resources Inc
- Public Power Corp SA
- Reliance Infrastructure Ltd
- Reliance Power Ltd
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Shikoku Electric Power Co Inc

- The Tata Power Co Ltd
- Tenaga Nasional Bhd
- TransAlta Corp
- Tri-State Generation and Transmission Association Inc
- WEC Energy Group Inc
- Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
- Whitehaven Coal Ltd
- Xcel Energy Inc
- Yanzhou Coal Mining Co Ltd

Liste over selskaper under observasjon

Alvorlig miljøskade

- Astra International Tbk PT

Alvorlig miljøskade | Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Pan Ocean Co Ltd

Grov korrupsjon

- Leonardo SpA
- PetroChina Co Ltd

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Hansae Co Ltd
- Hansae Yes24 Holdings Co Ltd
- Nien Hsing Textile Co Ltd

Produksjon av kull eller kullbasert energi

- Berkshire Hathaway Energy Co
- CMS Energy Corp
- EDP - Energias de Portugal SA
- Endesa SA
- Glow Energy PCL
- Kyushu Electric Power Co Inc
- MidAmerican Energy Co
- NorthWestern Corp
- OGE Energy Corp
- Pinnacle West Capital Corp
- Portland General Electric Co
- SCANA CORP
- The Southern Co
- Tohoku Electric Power Co Inc

Listen blir løpende oppdatert på <https://www.nbim.no/no/oljefondet/ansvarlig-forvaltning/utelukkelse-av-selskaper/>

Anbefalinger om observasjon og utelukkelse

Tabell 2. Oversikt over selskaper det er offentliggjort tilrådninger om i 2019

Selskap	Kriterium	Tilrådning	Beslutning	Avgitt	Offentlig
Texwinca Holdings Ltd	Menneskerettigheter	Utelukkelse	Utelukkelse	05.06.2018	17.01.2019
Halcyon Agri Corp Ltd	Alvorlig miljøskade	Utelukkelse	Utelukkelse	24.10.2018	18.03.2019
General Dynamics Corp	Klasevåpen	Opphevelse	Opphevelse	19.12.2018	18.06.2019
Wal-Mart de Mexico SAB de CV	Menneskerettigheter	Opphevelse	Opphevelse	08.05.2019	18.06.2019
Walmart Inc	Menneskerettigheter	Opphevelse	Opphevelse	08.05.2019	18.06.2019
Rio Tinto Ltd	Alvorlig miljøskade	Opphevelse	Opphevelse	07.01.2019	18.06.2019
Rio Tinto PLC	Alvorlig miljøskade	Opphevelse	Opphevelse	07.01.2019	18.06.2019
Grupo Carso SAB de CV	Tobakk	Opphevelse	Opphevelse	08.05.2019	18.06.2019
Nutrien Ltd	Andre grove brudd	Opphevelse	Opphevelse	07.01.2019	18.06.2019
G4S Plc	Menneskerettigheter	Utelukkelse	Utelukkelse	08.04.2019	13.11.2019
Petroleo Brasileiro SA	Grov korrupsjon	Avslutte observasjon	Observasjon avsluttet	05.11.2019	02.12.2019

I 2019 er det offentliggjort tilrådning om utelukkelse av tre selskaper. Utelukkelsen av Texwinca Holdings Ltd ble omtalt i årsmeldingen for 2018.

Halcyon Agri Corp Ltd ble anbefalt utelukket på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet er ansvarlig for alvorlig miljøskade gjennom konvertering av tropisk skog til gummiplantasjer i Kamerun. Etikkrådet har også lagt vekt på risikoen for at plantasjonen vil kunne skade de universelle verdiene i the Dja Faunal Reserve, som er et UNESCO verdensarvområde.

Det britiske sikkerhetsselskapet G4S ble anbefalt utelukket på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til systematiske brudd på menneskerettighetene. Rådet har vurdert selskapets virksomhet i Qatar og De forente arabiske emirater, der mange av selskapets ansatte er migrantarbeidere. Arbeiderne har måtte betale rekrutteringsavgifter for å få arbeid i selskapet, og mange har tatt opp lån i hjemlandet for å kunne betale. Når arbeiderne kommer til Gulfen, må de bruke mye av lønnen på

å nedbetale gjelden, og den reelle muligheten for å forlate arbeidet er liten.

I 2019 er det offentliggjort tilrådninger om opphevelse av utelukkelse av syv selskaper. Grupo Carso SAB de CV er ikke lenger involvert i produksjon av tobakk, og utelukkelsesgrunnlaget har dermed falt bort. Nutrien Ltd har sluttet å kjøpe fosfat fra Vest-Sahara, og grunnlaget for utelukkelsen er ikke lenger til stede. General Dynamics produserer ikke lenger klasevåpen, og utelukkelsesgrunnlaget har dermed falt bort.

Etikkrådet avga i 2008 tilrådning om utelukkelse av gruveselskapet Rio Tinto (Rio Tinto Ltd og Rio Tinto PLC) for dets deltakelse i et *joint venture*-selskap som driver Grasberg-gruven på Papua, Indonesia. Gruven, som er en av verdens største av sitt slag, deponerer gruveavfall i det lokale vassdraget, og det er denne deponeringen som var grunnlaget for utelukkelsen. Rio Tinto avviklet i 2018 sitt eierskap i gruven og er ikke lenger knyttet til aktivitetene der. Selskapet er derfor ikke lenger utelukket fra fondet, mens selskapet som fortsatt driver gruven, er utelukket.

Etikkrådet vurderte i 2019 utelukkelsen av Walmart Inc og Wal-Mart de Mexico SAB de CV og anså at grunnlaget for denne ikke lenger er til stede. I tilråding om opphevelse av utelukkelse la rådet vekt på at selskapets kontrollvirksomhet for å hindre normbrudd i leverandørkjeden hadde økt, og at systemene syntes bedre innrettet mot å avdekke alvorlige forhold. Likevel gjensto noen forhold som bidro til utelukkelsen som for eksempel selskapets aktive motarbeidelse av ansattes fagorganisering. Etikkrådet mener fortsatt at Walmarts praksis på dette området er kritikkverdig. I tilrådingen om utelukkelse av Walmart fra 2005 la

Etikkrådet imidlertid vekt på at det var flere forhold som til sammen utgjorde grunnlaget for utelukkelsen. Rådet konkluderte dermed i 2019 med at det ikke lenger var en uakseptabel risiko for at Walmart medvirket til menneskerettighetsbrudd på en måte som dannet grunnlag for utelukkelse.

I 2019 ble observasjonen av Petroleo Brasileiro SA (Petrobras) avsluttet. Selskapet hadde stått til observasjon siden januar 2016 på grunn av risikoen for grov korrupsjon.

Sammendrag av tilrådingen offentliggjort i 2019

TEXWINCA HOLDINGS LTD
Avgitt 5. juni 2018

Sammendraget av tilrådingen om å utelukke Texwinca Holdings Ltd ble trykket i Etikkrådets årsmelding for 2018.

HALCYON AGRI CORP LTD
Avgitt 24. oktober 2018

Etikkrådet tilrår å utelukke selskapet Halcyon Agri Corp Ltd fra Statens pensjonsfond utland på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet er ansvarlig for alvorlig miljøskade.

Halcyon produserer spesialprodukter av naturgummi og eier gummiplantasjer og foredlingsanlegg i Kamerun, Elfenbenskysten og Malaysia. Selskapet er notert på børsen i Singapore. Ved utgangen av 2017 eide SPU aksjer for 5,5 millioner NOK, tilsvarende en eierandel på 0,1 prosent i Halcyon.

Rådets vurdering er rettet mot selskapets gummiplantasjer i Kamerun der selskapet er i ferd med å konvertere tropisk skog til plantasjer. Konesjonsområdet i Kamerun består av tre deler på til sammen 589 km². The North concession er nesten ferdigstilt, mens mesteparten av the Centre og the South concession, som utgjør 543 km², fremdeles er intakt. De to sistnevnte er dekket av tett regnskog og sumpskog og har en 33 km lang felles grense med et UNESCO verdensarvområde, the Dja Faunal Reserve. Rådets undersøkelser tyder på at mer enn 48 km² med skog, hvorav 16 km² er skog med særlig høye verneverdier er ryddet etter 30. desember 2015, hovedsakelig i the Centre concession. Halcyons vurdering av områder med særlig høye verneverdier (HCV) kartla rundt 256 km² som HCV-områder, men selskapet har bare satt av rundt halvparten av dette til vern, hovedsakelig i the South concession. Resten er planlagt konvertert til plantasjer.

Halcyons konsesjonsområde ligger i en region med et svært rikt og unikt biologisk mangfold. Selskapets egne rapporter viser at skogen som dekker konsesjonsområdet, er leveområder for mer enn 20 arter som står på the Internation Union for the Conservation of Nature's (IUCN) rødliste over truede, sårbare eller nær truede arter, blant annet lavlandsgorillaer, sjimpanser og skogelefanter. To av artene er kritisk truet, som betyr at det er en ekstremt høy risiko for at de vil bli utryddet. Dette faktum er ikke vurdert verken i miljøkonsekvensvurderingene eller HCV-vurderingen, og ingen av disse rapportene inneholder noen henvisning til IUCN. For rådet fremstår det som at viktige verneverdier i konsesjonsområdet ikke er blitt godt nok utredet, hvilket innebærer at man ikke vet hvilke andre viktige miljøverdier som vil gå tapt som følge av plantasjeutviklingen. For rådet er det likevel et tilstrekkelig grunnlag for å fastslå at virksomheten vil føre til irreversibel miljøskade ettersom fjerning av all vegetasjon i området medfører at habitater og viktig biologisk mangfold vil bli ødelagt slik også miljøkonsekvensvurderingene beskriver.

Tiltakene som selskapet har gjennomført, vil neppe være tilstrekkelige til å redusere miljøskadene knyttet til utviklingen av plantasjen. Rådet legger vekt på at selskapet allerede har utviklet områder med viktige verneverdier, og at det bare vil sette av halvparten av de områdene som er identifisert som HCV-områder. Det er også en risiko for at de områdene som selskapet faktisk har satt av for å beskytte truede arter, er for små og fragmenterte til å opprettholde levedyktige bestander av slike arter.

Når det gjelder konsekvensen for verdensarvområdet, legger rådet vekt på at UNESCO har påpekt risikoen for at plantasjen vil kunne skade Dja-reservatets enestående universelle verdier, særlig på grunn av den store tilstrømningen av arbeidskraft. Halcyon har ikke godtgjort at tiltakene som er gjennomført, vil være tilstrekkelige til å avbøte dette.

Rådet konkluderer med at omfanget av avskogingen i et område med et særdeles rikt og unikt biologisk mangfold og mange truede arter, samt risikoen for at virksomheten vil skade verdiene i verdensarvområdet, kvalifiserer som alvorlig miljøskade, og anbefaler derfor at Halcyon utelukkes fra SPU.

GENERAL DYNAMICS CORP
Avgitt 19. desember 2018

Etikkrådet tilråder å oppheve utelukkelsen av selskapet General Dynamics Corp fra SPU. Selskapet har siden 2005 vært utelukket på grunnlag av produksjon av klasevåpen. Denne virksomheten har nå opphørt, og det er ikke lenger grunnlag for å utelukke selskapet.

WALMART INC OG WAL-MART DE MEXICO SAB DE CV
Avgitt 8. mai 2019

I 2006 ble selskapene Wal-Mart Stores Inc. og Wal-Mart de Mexico S.A. utelukket fra SPU etter anbefaling fra Etikkrådet. Selskapene har senere skiftet navn til hhv. Walmart Inc. Og Wal-Mart de Mexico SAB de CV, og omtales i det understående kollektivt som «Walmart».

Etikkrådet har vurdert utelukkelsen av Walmart og anser at grunnlaget for denne ikke lenger er til stede. Etikkrådet anbefaler derfor at utelukkelsen av Walmart oppheves.

RIO TINTO PLC OG RIO TINTO LTD
Avgitt 7. januar 2019

Etikkrådet tilrår å oppheve utelukkelsen av selskapene Rio Tinto Plc og Rio Tinto Ltd fra SPU. Selskapene har vært utelukket siden 2008 på grunnlag av alvorlig miljøskade fra Grasberggruven i Indonesia. Rio Tinto undertegnet 28. september 2018 en kontrakt om salg av alle sine interesser i gruven, og informerte 21.12.2018 om at alle formelle tillatelser vedrørende salget var på plass. Det er derfor ikke lenger grunnlag for å utelukke selskapene.

GRUPO CARSO SAB DE CV
Avgitt 8. mai 2019

Grupo Carso SAB de CV ble utelukket fra SPU i 2011 for produksjon av tobakk. Ettersom selskapet ikke lenger er involvert i slik produksjon, anbefaler Etikkrådet at utelukkelsen av selskapet oppheves.

NUTRIEN LTD
Avgitt 7. januar 2019

I 2011 ble selskapet Potash Corporation of Saskatchewan utelukket fra SPU etter anbefaling fra Etikkrådet. Bakgrunnen var selskapets kjøp av fosfat fra Vest-Sahara. I januar 2018 fusjonerte selskapene PotashCorp. og Agrium Inc. og dannet selskapet Nutrien Ltd. Utelukkelsen fra SPU av PotashCorp. ble videreført til å gjelde for Nutrien. Nutrien har avviklet sin import av fosfat fra Vest-Sahara. Det er derfor ikke lenger grunnlag for å utelukke selskapet.

G4S PLC
Avgitt 8. april 2019

Etikkrådet tilrår å ekskludere G4S PLC fra SPU på grunn av ein uakseptabel risiko for at selskapet medverkar til systematiske brot på menneskerettane. G4S er eit britisk sikkerheitsselskap med verksemd i over 90 land.

Rådet har vurdert selskapet si handsaming av migrantarbeidarar i Qatar og Dei sameinte arabiske emirata (Emirata). I desse landa nyttar selskapet seg i stor grad av migrantarbeidarar, mellom anna frå India, Pakistan og Nepal.

I Golf-statane er desse arbeidarane underlagt eit regelverk som knyt arbeidstakarane sitt arbeidsløyve til ein arbeidsgivar. Dette regelverket, saman med bruk av rekrutteringsavgifter og villeiing om kontraktvilkår, har fått internasjonal kritikk for å gjere migrantarbeidarar sårbare for utnytting. Regelverket har vorte endra i perioden rådet har arbeida med saka, men i Qatar er arbeidarane framleis avhengige av arbeidsgivaren sitt samtykke til dømes for å endre arbeidsgivar. Selskapet opererer såleis innanfor eit regelverk som avgrensar arbeidarane sitt handlingsrom.

I vurderinga av situasjonen til migrantarbeidarar legg rådet særleg vekt på bruken av rekrutteringsavgifter, villeiing om lønns- og arbeidsvilkår og avgrensingar i arbeidarane sin rørslefridom. Denne praksisen er i strid med ILO sine konvensjonar for arbeidstakarrettar.

Rådet sine undersøkingar viser at arbeidarane tek opp lån i heimlandet for å finansiere rekrutteringsavgiftene, og på grunn av denne gjeldsforpliktinga har dei lita mogelegheit til å forlate arbeidet. Avgrensinga i arbeidarane sitt handlingsrom vert forsterka av at mange blir villeia når det gjeld lønns- og arbeidstilhøve, særleg ved at dei får langt lågare lønn enn det som var avtalt i heimlandet. Den første gongen rådet undersøkte selskapet, fekk arbeidarane også inndrege passa sine både i Emirata og Qatar. For Qatar blei denne praksisen endra mellom 2016 og 2018. Rådet sine undersøkingar avdekkja også lange arbeidsdagar, manglande overtidsbetaling og eksempel på trakassering av arbeidarane.

Dei siste åra har det vore eit aukande fokus på migrantarbeidarar sin situasjon i Golfen, og særleg risikoen knytt til bruken av rekrutteringsavgifter. G4S har sjølv identifisert Qatar og Emirata som land med høg risiko for menneskerettsbrot og har sett i verk tiltak for å betre situasjonen. Til dømes er selskapet i gang med å sette eit tak på rekrutteringsavgiftene i Emirata. Selskapet har likevel ikkje gitt indikasjonar på at dei vil halde opp med bruken av rekrutteringsavgifter. Selskapet har heller ikkje vist til tiltak som kan hindre villeiinga om lønns- og arbeidsvilkår, og dei gir ikkje arbeidarane i Qatar løyve til å endre arbeidsgivar.

Rådet byggjer på den internasjonale forståinga av rekrutteringsavgifter som ein særleg risikofaktor for utnytting av migrantarbeidarar. Samanhalde med den omfattande villeiinga om lønns- og arbeidsvilkår og avgrensingar i arbeidarane sin rørslefridom finn rådet at det ligg føre ein uakseptabel risiko for at selskapet medverkar til systematiske brot på menneskerettane.

PETROLEO BRASILEIRO SA **Avgitt 5. november 2019**

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland tilrår å ta Petroleo Brasileiro SA (Petrobras) av fondets observasjonsliste hvor det har stått siden 2016. Etikkrådet anbefalte i 2015 å sette Petrobras til observasjon etter at det ble avdekket at toppledere i selskapet og dets viktigste leverandører over et tiår hadde organisert et system hvor bestillinger var en forutsetning for å vinne kontrakter med selskapet. Etterforskningen av noen av disse sakene pågår fortsatt.

Selv om det fremdeles knytter seg risiko til at den brasilianske staten som kontrollerende eier utpeker et flertall av styremedlemmene i Petrobras, mener rådet at risikoen for korrupsjon i selskapet er redusert. Denne vurderingen bygger blant annet på rettsforliket med amerikanske myndigheter som bekrefter at Petrobras har gjennomført omfattende utbedringstiltak siden etterforskningen startet i 2014, og på at selskapet har forpliktet seg til å rapportere på årlig basis frem til 2021 om den videre implementeringen av etterlevelsprogrammet og selskapets internkontrolltiltak. Videre vil rådet trekke frem at Petrobras også formelt har status som et offer i Lava Jato-etterforskningen av den føderale påtalemyndigheten og av brasiliansk høyesterett, og at selskapet som følge av dette bistår påtalemyndigheten i mange pågående rettsprosesser.

Oversikt over observasjonsbrev

Retningslinjenes § 6 (4) sier at «Observasjon kan besluttes der det er tvil om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig».

Tabell 3: Liste over selskaper det er avgitt observasjonsbrev om

Selskapsnavn	Kriterium	Avgitt
Astra International Tbk PT	Alvorlig miljøskade	21.06.2019
Hansae Co Ltd	Menneskerettigheter	11.02.2019
Hansae Yes24 Holdings Co Ltd	Menneskerettigheter	11.02.2019
Leonardo SpA	Grov korrupsjon	17.12.2019
Nien Hsing Textile Co Ltd	Menneskerettigheter	17.12.2019
Pan Ocean Co Ltd	Alvorlig miljøskade og menneskerettigheter	17.12.2019

Etikkrådet har ansvaret for å følge opp selskaper som er satt til observasjon på grunnlag av rådets tilrådnin-ger. Etikkrådet kan når som helst i observasjonsperi-oden anbefale å utelukke selskapet eller å ta det av observasjonslisten. Norges Bank har ansvaret for å følge opp selskaper den på eget initiativ har satt til observasjon under kullkriteriet.

I observasjonsperioden avgir Etikkrådet normalt en årlig vurdering for hvert selskap til Norges Bank. Rådet innhenter informasjon fra åpne kilder, men kan også få gjennomført egne undersøkelser.

Et utkast til rapport til Norges Bank blir i alle tilfeller sendt til selskapene for merknader, og det avholdes også ofte møter med selskapene. Observasjonspro-cessen avhenger altså av et godt samarbeid mellom selskapene og Etikkrådet. I 2019 avga Etikkrådet observasjonsrapport om seks selskaper og hadde også møter med fire av disse.

Observasjonsbrevene blir offentliggjort på Etikkrådets nettside sammen med tilrådnin-gen som ligger til grunn for observasjonen.

Astra International Tbk PT har stått til observasjon siden 15. januar 2014 på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet gjennom datterselskapets konvertering av tropisk skog til oljepalmeplantasjer er ansvarlig for alvorlig miljøskade. Selskapet ser ikke ut til å ha åpnet opp nye områder med torvmyr eller skog i sine konsesjonsområder. Etikkrådet mener fortsatt at selskapet må gi mer konkret informasjon om hvordan viktige verneverdier blir ivaretatt i det enkelte konsesjonsområdet. Etikkrådet har i 2019 også tatt opp situasjonen til Rimba-folket som lever i selskapets konsesjonsområde på Sumatra og nød-vendigheten av at konflikten med urfolkene må løses gjennom konsultasjoner. Etikkrådet vil fortsette obser-vasjonen av Astra og vil i 2020 ta stilling til om selska-pet skal anbefales utelukket eller om det skal tas av observasjonslisten.

Hansae Yes24 Holdings Co Ltd og datterselskapet Hansae Co Ltd har stått til observasjon siden juni 2017 på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapene er ansvarlige for systematiske brudd på arbeidstakerrettigheter i sine klesfabrikker. Rådets vurdering var i stor grad basert på undersøkelser av arbeidsforholdene ved Hansaes fabrikker i Vietnam som viste omfattende brudd på arbeidstakerrettigheter. Siden mai 2017 har Hansae gjennomført en rekke tiltak for å bedre arbeidsforholdene. Det er likevel for tidlig å vurdere i hvilken grad de endringene som selskapet har gjennomført er tilstrekkelige, spesielt når det gjelder Hansaes virksomhet i andre land. Rådet vil derfor fortsette observasjonen av Hansae.

Leonardo SpA har stått til observasjon siden mai 2017 på grunn av risikoen for grov korrupsjon. Selskapet hadde vært involvert i flere alvorlige korrupsjonssaker som skal ha funnet sted i fire land mellom 2009–2014. Etikkrådet har gjennomført årlige observasjoner av selskapet. Samtidig som rådet har inntrykk av at selskapet har tatt vesentlige grep for å styrke sitt anti-korrupsjonsarbeid de seneste årene, er mange av forbedringene av ny dato. Derfor mente Etikkrådet at det i 2019 var for tidlig å ta selskapet av observasjonslisten.

Nien Hsing Textile Co Ltd har stått til observasjon siden juli 2018 på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet er ansvarlig for systematiske brudd på arbeidstakerrettigheter i egne tekstilfabrikker. Rådets tilrådning var basert på undersøkelser av arbeidsforholdene ved selskapets fabrikker i Lesotho. Siden mai 2018 har Nien Hsing gjennomført en rekke tiltak for å forbedre arbeidsforholdene ved disse fabrikkene.

Selskapet har blant annet inngått avtaler med tre internasjonale merkevarerelskaper, fagforeninger og kvinneorganisasjoner om å opprette en uavhengig undersøkelsesorganisasjon som skal behandle klager om kjønnsbasert vold og trakassering. Rådet mener at det er for tidlig å konkludere om de endringene som Nien Hsing har gjennomført, er tilstrekkelige og vil derfor fortsette observasjonen av selskapet.

Pan Ocean Co Ltd har stått til observasjon siden januar 2018 for å ha avhendet utrangerte skip ved å sende disse til opphugging på strender i Bangladesh, såkalt *beaching*, hvor arbeidsforholdene er svært dårlige og forurensningen av miljøet betydelig. Selskapet avhendet ett skip til *beaching* i 2017 etter at Etikkrådet hadde anbefalt å sette selskapet til observasjon, men før Norges Bank hadde offentliggjort sin beslutning. Ettersom Pan Ocean ikke var kjent med at ytterligere avhending av skip til *beaching* ville føre til utelukkelse, og selskapet også gjentok sin intensjon om ikke å avhende flere skip på denne måten, mente Etikkrådet at det var grunnlag for å fortsette observasjonen.

Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU

Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland

Hjemmel: Fastsatt av Finansdepartementet 18. desember 2014 med hjemmel i kgl.res. 19. november 2004 nr. 4997 og lov 21. desember 2005 nr. 123 om Statens pensjonsfond § 2 annet ledd og § 10.

§ 1. Virkeområde

(1) Disse retningslinjene gjelder for Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland (Etikkrådet) og Norges Banks (banken) arbeid med observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utlands (fondet) portefølje etter kriteriene i § 2 og § 3.

(2) Retningslinjene omfatter investeringene i fondets aksje- og obligasjonsporteføljer.

(3) Etikkrådet gir råd til banken om observasjon og utelukkelse av selskaper i fondets portefølje etter kriteriene i § 2 og § 3, og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 5 femte ledd og § 6 sjette ledd.

(4) Banken treffer beslutninger om observasjon og utelukkelse av selskaper i fondets portefølje etter kriteriene i § 2 og § 3, og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 5 femte ledd og § 6 sjette ledd. Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 2 annet til fjerde ledd.

§ 2. Kriterier for produktbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

(1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:

a) produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper

b) produserer tobakk

c) selger våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 3-1 andre ledd bokstav c.

(2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer enten:

a) får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,

b) baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull,

c) utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller

d) har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.

(3) I vurderingen etter annet ledd skal det også legges vekt på fremoverskuende vurderinger, herunder av eventuelle planer som vil endre nivået på utvinning av eller kraftkapasiteten knyttet til termisk kull, redusere inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til termisk kull og/eller øke inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til fornybare energikilder.

(4) Råd og beslutninger om utelukkelse av selskaper basert på annet og tredje ledd skal ikke omfatte et selskaps grønne obligasjoner der disse er anerkjent gjennom inkludering på angitte indekser for slike obligasjoner eller verifisert av anerkjent tredjepart.

§ 3. Kriterier for atferdsbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

a) grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene som for eksempel drap, tortur, frihetsberøvelse, tvangsarbeid, de verste former for barnearbeid

b) alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

c) alvorlig miljøskade

d) handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser

e) grov korrupsjon

f) andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer.

§ 4. Etikkrådet

(1) Etikkrådet består av fem medlemmer som oppnevnes av departementet etter innstilling fra banken. Departementet utpeker også leder og nestleder etter innstilling fra banken. Bankens

innstilling skal være oversendt departementet tre måneder før utløpet av oppnevningsperioden.

(2) Sammensetningen av medlemmene må sikre at Etikkrådet vil besitte den kompetansen som er nødvendig for at det skal kunne utføre sitt oppdrag, definert gjennom disse retningslinjene.

(3) Oppnevningen av medlemmene gjelder for fire år. Ved første gangs oppnevning kan departementet fastsette overgangsbestemmelser.

(4) Rådsmedlemmenes godtgjørelse samt rådets budsjett fastsettes av departementet.

(5) Etikkrådet har et eget sekretariat, som er administrativt underlagt departementet. Etikkrådet skal påse at sekretariatet har hensiktsmessige prosesser og rutiner.

(6) Etikkrådet skal årlig utarbeide en virksomhetsplan som skal forelegges departementet. Virksomhetsplanen skal gjøre rede for Etikkrådets prioriteringer i sitt arbeid, jf. § 5.

(7) Etikkrådet skal avgi årlig rapport om sin virksomhet til departementet. Rapporten skal avgis senest tre måneder etter årets utløp.

(8) Etikkrådet skal regelmessig evaluere sitt arbeid.

§ 5. Etikkrådets arbeid med råd om observasjon og utelukkelse

(1) Etikkrådet skal løpende overvåke fondets portefølje, jf. § 1 andre ledd, med sikte på å avdekke om selskaper medvirker til eller selv er ansvarlig for produksjon eller atferd som nevnt i § 2 og § 3.

(2) Etikkrådet tar opp saker på eget initiativ eller etter anmodning fra banken. Etikkrådet skal utarbeide og offentliggjøre prinsipper for hvilke selskaper som velges ut for nærmere undersøkelse. Banken kan utarbeide nærmere forventninger til disse prinsippene.

(3) Etikkrådet innhenter nødvendig informasjon på fritt grunnlag og sørger for at saken er godt opplyst før råd om observasjon, utelukkelse eller oppheving av slike beslutninger gis.

(4) Et selskap som vurderes for observasjon eller utelukkelse, skal gis mulighet til å framlegge

informasjon og synspunkter for Etikkrådet tidlig i prosessen. Rådet skal i denne sammenheng klargjøre overfor selskapet hvilke forhold som kan danne grunnlag for observasjon eller utelukkelse. Vurderer rådet å tilrå observasjon eller utelukkelse etter § 3, skal utkast til tilråding forelegges selskapet til uttalelse, jf. § 7.

(5) Etikkrådet skal jevnlig vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede. Etikkrådet kan på bakgrunn av ny informasjon anbefale banken at observasjon eller utelukkelse oppheves.

(6) Etikkrådet skal begrunne sine råd til banken, jf. § 2 og § 3. Banken kan utarbeide nærmere forventninger til utformingen av slike råd.

(7) Rutiner for Etikkrådets behandling av saker som gjelder spørsmål om en beslutning om observasjon og utelukkelse skal oppheves, skal være offentlig tilgjengelig. Selskap som er utelukket skal informeres særskilt om rutinene.

§ 6. Norges Bank

(1) Banken treffer etter råd fra Etikkrådet beslutninger om observasjon og utelukkelse etter kriteriene i § 2 og § 3 og om oppheving av slike beslutninger. Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse i henhold til § 2 annet ledd og om oppheving av slike beslutninger.

(2) I vurderingen av om et selskap skal utelukkes etter § 3, kan banken bl.a. legge vekt på sannsynligheten for framtidige normbrudd, normbruddets alvor og omfang, samt forbindelsen mellom normbruddet og selskapet fondet er investert i. Banken kan videre vurdere bredden i selskapets virksomhet og styring, herunder om selskapet gjør det som med rimelighet kan forventes for å redusere risikoen for framtidige normbrudd innenfor en rimelig tidshorisont. Relevante momenter i disse vurderingene kan være selskapets retningslinjer for og arbeid med ivaretagelse av god selskapsstyring, miljø og samfunnsmessige forhold og om selskapet bidrar i positiv retning overfor dem som rammes eller tidligere har blitt rammet av selskapets atferd.

(3) Før observasjon og utelukkelse etter § 6 første ledd besluttes, skal banken vurdere om andre virkemidler, herunder eierskapsutøvelse, kan være bedre egnet til å redusere risikoen for fortsatt normbrudd eller av andre årsaker kan være mer

hensiktsmessige. Banken skal se de ulike virkemidlene den har til rådighet i sammenheng og benytte dem på en helhetlig måte.

(4) Observasjon kan besluttes der det er tvil om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig.

(5) Banken skal sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst før beslutning om observasjon og utelukkelse, eller oppheving av slike beslutninger treffes.

(6) Banken skal jevnlig vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede.

§ 7. Informasjonsutveksling og koordinering mellom banken og Etikkrådet

(1) For å bidra til en mest mulig sammenhengende kjede av virkemidler i arbeidet med en ansvarlig forvaltningsvirksomhet, skal det jevnlig avholdes møter mellom banken og Etikkrådet for å utveksle informasjon og koordinere arbeidet.

(2) Kommunikasjonen med selskapene skal være koordinert og med mål om å oppfattes som entydig. Banken utøver fondets eierrettigheter. Banken skal søke å integrere Etikkrådets kommunikasjon med selskapene i den øvrige selskapsoppfølgingen. Banken skal gis innsyn i Etikkrådets kommunikasjon med selskapene og kan delta i møter Etikkrådet har med selskapene.

(3) Etikkrådet kan be banken om opplysninger om forhold vedrørende enkeltelskaper, herunder hvordan konkrete selskaper er håndtert i eierskapsutøvelsen. Banken kan be Etikkrådet om å stille sine vurderinger av enkeltelskaper til disposisjon.

(4) Banken og Etikkrådet skal ha nærmere rutiner for informasjonsutveksling og koordinering for å tydeliggjøre ansvarslinjer og å bidra til god kommunikasjon og integrering av arbeidet mellom banken og Etikkrådet.

§ 8. Offentliggjøring

(1) Banken skal offentliggjøre sine beslutninger etter disse retningslinjene. Offentliggjøringen skal skje i samsvar med mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 6-2 fjerde ledd. Når banken offentliggjør sine beslutninger, skal Etikkrådet offentliggjøre sine råd. Når banken på eget initiativ treffer beslutninger i henhold til § 6 første ledd

annet punktum skal offentliggjøringen omfatte beslutningsgrunnlaget.

(2) Banken skal føre en offentlig liste over selskaper som er utelukket fra fondet eller satt til observasjon etter disse retningslinjene.

§ 9. Møter med Finansdepartementet

(1) Det skal avholdes møter mellom departementet, banken og Etikkrådet minst én gang i året. Informasjonen som utveksles på møtene skal inngå som del av grunnlaget for rapporteringen om arbeidet med en ansvarlig forvaltningsvirksomhet i den årlige meldingen til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond.

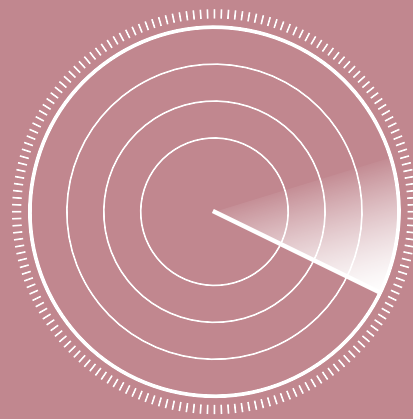
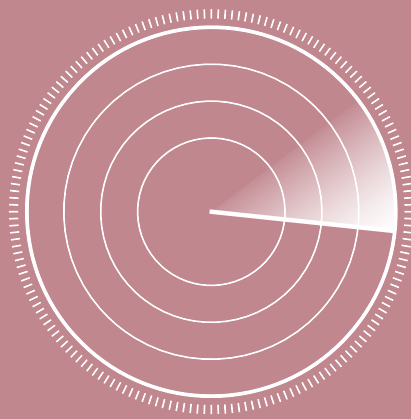
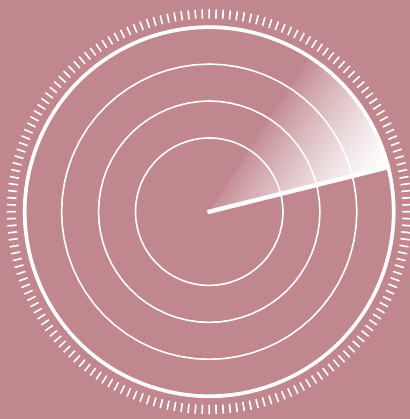
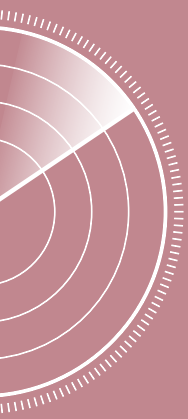
(2) Det skal avholdes møter mellom departementet og Etikkrådet minst én gang i året. På møtene skal følgende behandles:

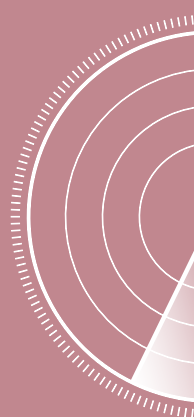
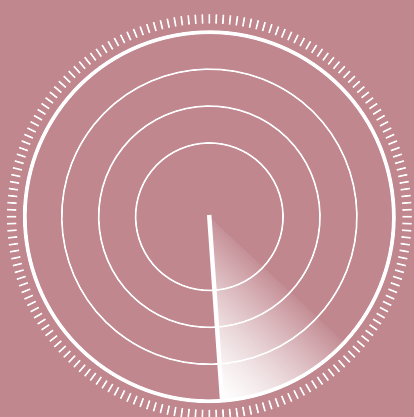
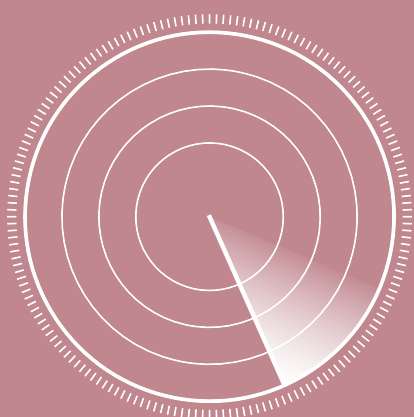
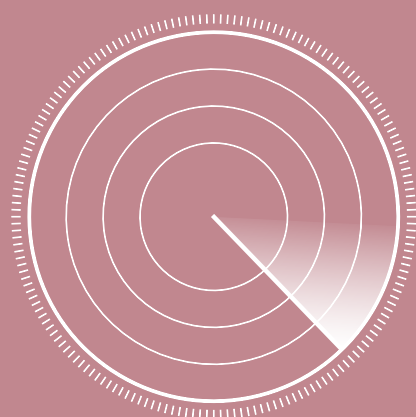
a) virksomheten det siste året

b) andre saker departementet og Etikkrådet har meldt opp for behandling.

§ 10. Adgang til å gjøre endringer

Departementet kan gi tillegg til eller gjøre endringer i disse retningslinjene.

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland
Postboks 8008 Dep, 0030 Oslo Norge

etikkradet.no